

UNIVERSITY OF HELSINKI

<https://helda.helsinki.fi>

Helda

SVOP -sijoituksen jakaminen - varojen jakamista vai pääoman palauttamista?

Villa, Seppo Antero

Suomen Asianajajaliitto

2010-08

Villa, S A 2010, 'SVOP -sijoituksen jakaminen - varojen jakamista vai pääoman palauttamista?', Defensor Legis : Suomen asianajajaliiton äänenkannattaja, Vuosikerta. 2010, Nro 4, Sivut 336-355. < <http://www.edilex.fi> >

<http://hdl.handle.net/10138/231223>

---

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

SVOP -SIJOITUKSEN JAKAMINEN – VAROJEN JAKAMISTA VAI PÄÄOMAN PALAUTUSTA?

*(Ausschüttung eines Eigenkapitalrücklageinvestments – Verteilung der
Gesellschaftsmittel oder Rückgabe des Kapitals)*

1 Johdanto teemaan

Tämän artikkelin teema edellyttää osakeyhtiön tilinpäätös- ja varojen jakamista koskevan sääntelyn ja niihin liittyvien muiden säännösten nostamista tarkastelun keskiöön, koska ne toimivat osakeyhtiö, kirjanpito- ja verosääntelyä yhdistävänä tekijänä. Teemalle on tunnusomaista sitä koskevan sääntelyn hajanaisuus sekä oikeudellisten ilmiöiden osittain erilainen kohtelu siitä riippuen, minkä oikeudenalan näkökulmasta asiaa katsotaan. Erilainen kohtelu voi johtaa monivivahteisiin tulkintaongelmiin. Ongelmia syntyy myös siitä, että yritystä ja sen toimintaa koskeva sääntely näyttää kehittyvän sektorikohtaisesti siten, että kukin sektori – kuten kirjanpito-, osakeyhtiö- ja vero-oikeus – pyrkivät edistämään sektorikohtaisia tavoitteitaan varsin vahvasti omista lähtökohdistaan käsin. Kehitys näyttää etenevät myös syklisesti oikeudenaloittain. Kehityksen syklisyys näyttää erityisen selvästi tilinpäätössääntelyssä, rahoitusvälineitä koskevassa sääntelyssä sekä osakeyhtiön varojen jaon verotuksessa. Syklisyydestä seuraa väkisin ristiriitaisuutta lainsäädäntösektorien välillä. Näin yrityksen toiminnan ja sen sääntelymekanismin ymmärtäminen edellyttää eri oikeudenalojen välisten kytkösten ja

erilaisuuksien sekä erityisesti kunkin oikeudenalan tavoitteiden hahmottamista.

Kun kirjanpitosääntelyn tilinpäätöstä koskevien säännösten tavoitteena on antaa yrityksen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta oikeat ja riittävät tiedot (oikea ja riittävä kuva¹), niin osakeyhtiölailla² ja sen voimaanpanosta annetulla lailla³ säännellään erityisesti yhtiön sisäisten sidosryhmien, osakkeenomistajien ja yhtiön johdon välisiä suhteita, pääoman pysyvyyttä sekä velkojien suojaa. Hivenen kärjistäen voidaan sanoa, että osakeyhtiösääntelyn tilinpäätöstä koskevien säännösten tavoitteena on oikean ja riittävän kuvan antamisen ohella osoittaa jaettavissa olevien varojen määrä. Osakeyhtiölain pääoma- ja varallisuusjärjestelmästä seuraa, ettei yleinen kirjanpito-oikeudellinen tilinpäätössääntely riitä sääntelemään kaikkia osakeyhtiön tilinpäätökseen, erityisesti oman pääoman esittämiseen liittyviä erityispiirteitä. Mitenkään yllättävää ei siis ole, että OYL 8:3:n mukaan osakeyhtiön tilinpäätös ja toimintakertomus *on laadittava kirjanpitolain ja OYL 8 luvun säännösten mukaisesti*. On huomattava, että OYL 8 luvun säännösten tarkoituksena on täydentää kirjanpitosääntelyn tilinpäätöstä koskevaa sääntelyä osa-

¹ Kirjanpitolain (1336/1997, KPL) 3:2 (1304/2004).

² Osakeyhtiölaki 624/2006, OYL.

³ Laki osakeyhtiölain voimaanpanosta 625/2006, OYLvpL.

keyhtiötä koskevin osin sekä sovittaa yhteen osakeyhtiön erityispiirteet yleisen tilinpäätössääntelyn kanssa.⁴ Näin OYL 8:1:ssä säädetään osakeyhtiön oman pääoman lajeista, ja viittaamalla OYL 13–15 lukuun, myös oman pääomaan sisältyvien varojen jakamisesta ja muusta käyttämisestä. Viittauksella lain varojenjakosäännöksiin ei tässä kohdin ole itsenäistä merkitystä, vaan se on informatiivinen. Tämän artikkelin kannalta tärkeä säännös on OYL 8:2:ssä: siinä ovat säännökset sijoitetusta vapaan oman pääoman rahastosta (SVOP -rahasto).

Myös osakeyhtiön verotus kytkeytyy kirjanpidon tilinpäätökseen. Vaikka elinkeinoverolaki⁵ sisältääkin periaatteessa täydellisen kirjanpitosääntelystä erillisen tuloksen laskentanormiston, osakeyhtiön verotus on vahvasti tilinpäätössidonnainen, koska osakeyhtiön vero-ilmoitus perustuu lähtökohdiltaan kirjanpitolainsäädännön mukaan laadittuun tilinpäätökseen, jota muokataan veroilmoituksessa verosäännösten edellyttämällä tavalla.

Verotuksen keskeisenä tavoitteena on yleensä pidetty julkisyhteisöjen varojen tarpeen tyydyttämistä (fiskaalinen tavoite). Tämän tavoitteen lisäksi verotuksella on talous- ja yhteiskuntapoliittisia tavoitteita. Veroilla voidaan myös ohjata toimijoiden käyttäytymistä ja taloudellista päätöksentekoa. Verotuksen ohjaava rooli näyttää myös yritystoimintaan liittyvästä yhtiö- ja vero-oikeuden kytköksestä. Verotus näyttää esimerkiksi ohjaavan varsin vahvasti, missä muodossa ja millä tavalla yritysjärjestelyjä toteutetaan ja pääomaa sijoitetaan sekä missä määrin ja millä tavalla yrityksen varoja jaetaan. Yhtiökäytännössä ei ilmeisesti juurikaan ole toteutettu sulautumista, joka ei täytä EVL 52 a §:ssä (1424/2006 ja 1077/2008) tai TVL⁶ 24 §:ssä asetettuja edellytyksiä siitä huolimatta, että sulau-

tumisen osakeyhtiöoikeudellinen määritelmä on selvästi vero-oikeudellista määritelmää laajempi. Velan korkojen vähennyskelpoisuus ja osingonjaon vähennyskeltvottomuus verotuksessa johtavat siihen, että vieraan pääoman ehtoinen rahoitus on yleensä kustannukseltaan oman pääoman ehtoista rahoitusta edullisempaa.

Oman ja vieraan pääoman erilainen verokohtelu voi johtaa myös siihen, että rahoitusvälineitä pyritään verohyödyn saavuttamiseksi räätälöimään niiden keskeisiä ominaisuuksia sekoittamalla. Rahoitusvälineen ehdot voidaan määrittää niin, että sitä kohdellaan verotuksessa vieraana pääomana, mutta IFRS -standardien mukaan laaditussa tilinpäätöksessä ja osin myös tunnuslukulaskennassa omana pääomana (ns. *hybridi-instrumentti*). Osingon sekä sidotun ja muun vapaan oman pääoman kuin voitovarojen jakamisen verotuksen epäneutraalisuus voi myös vaikuttaa siihen, missä määrin ja missä muodossa osakeyhtiöön sijoitetaan varoja oman pääoman ehdoin sekä erityisesti siihen, mitä osakeyhtiöoikeudellista menettelyä noudattamalla yhtiön varoja jaetaan. Näyttää jopa siltä, että viimeaikaisessa yhtiökäytännössä SVOP -rahastoon merkityt varoja on alettu jakamaan osakkeenomistajille osingonjaon ohella tai jopa yksinomaisten tapana jakaa yhtiön varoja osakkeenomistajille – ilmeisesti verohyödyn tavoittelemiseksi tai ainakin verotuksen siirtämiseksi myöhemmäksi.

Tämän artikkelin tarkoituksena on pureutua OYL 8:2:n mukaisen SVOP -rahastoon merkittyjen varojen taloudellisen luonteen hahmottamiseen, varojen syntytapaan sekä erityisesti siihen, miten rahastosta jaettavia varoja kohdellaan tai tulisi kohdella saajan verotuksessa niitä jaettaessa. Jaettaessa SVOP -rahastoon merkityt varoja, voidaan kysyä, missä määrin

⁴ OYL 8 luvussa ovat säännökset osakeyhtiön omasta pääomasta (8:1), sijoitetun vapaan oman pääoman rahastosta (SVOP -rahasto) (OYL 8:2), osakeyhtiön tilinpäätöksen laatimisesta (8:3) tilikaudesta (OYL 8:4), toimintakertomuksesta (8:5–8), konsernitilinpäätöksestä (8:9) sekä tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen rekisteröinnistä (8:10). Luvussa ovat lisäksi säännökset kirjanpitolautakunnan oikeudesta antaa ohjeita ja lausuntoja osakeyhtiölain tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimista koskevien säännösten soveltamisesta (8:11) sekä määräysvallan, konsernin, emoyhtiön ja tytäryhteisön käsitteistä (OYL 8:12).

⁵ Laki elinkeinotulon verottamisesta 360/1968, EVL.

⁶ Tuloverolaki 1535/1992, TVL.

on perusteltua saajan verotuksessa poiketa varojen jakamisen osakeyhtiöoikeudellisesta luonteesta ja tulkita varojen jakamisen täyttävän *vero-oikeudellisesti arvioiden* yhtiöön oman pääoman ehdoin tehdyn sijoituksen pääoman palautusta koskevat piirteet ottamalla huomioon varojen jakamista koskevan osakeyhtiöoikeudellisen sääntelyn sisältö. Osakkeesta yhtiölle maksettujen varojen takaisinmaksua osakkeenomistajalle on vero-oikeudessa perinteisesti rinnastettu saajan verotuksessa osakkeen luovutuksen verotukseen.⁷ Vakiintunut verotuskäytäntö koskee kuitenkin pääosin aikaa, jolloin osakkeesta yhtiölle maksettu määrä merkittiin aina osakeyhtiöoikeudellisesti arvioiden osaksi sidottua omaa pääomaa (osakepääoma ja ylikurssirahasto) ja näin ongelma selvittää takaisinmaksettujen varojen taloudellista luonnetta ei yleensä konkretisoitunut. SVOP -rahaston toimiessa jäljempänä esitetyllä tavalla *monitoimirahaston* luonteisena tase-eränä, rahastoon merkittyjen varojen taloudellisen luonteen selvittäminen ja sen kytkeytyminen osakkeesta yhtiölle maksettua määrään on huomattavasti vaikeampaa.

Tutkimustehtävän täyttäminen edellyttää ei ainoastaan osakeyhtiö- ja vero-oikeuden yhteensovittamista, vaan myös kirjanpitosääntelyn samanaikaista huomioon ottamista. Tutkimus on osakeyhtiö-oikeudelliselta luonteeltaan *de lege lata* tutkimusta, mutta vero-oikeuden osalta teemaa pyritään lähestymään myös *de lege ferenda* näkökulmasta. Teeman käsittely on rakennettu siten, että ensin esitetään lyhyesti osakeyhtiölain mukaisen pääomajärjestelmän pääasiallinen sisältö, tämän jälkeen käsittelyyn otetaan, millä eri tavoilla SVOP -rahastoon voidaan merkitä varoja, miten ne ovat osakeyhtiöoikeudellisesti

jaettavissa sekä miten osakeyhtiöoikeudellisesti on ymmärrettävissä osakkeen edustama osuus yhtiöstä. Nämä teemat toimivat SVOP -rahastoon merkittyjen varojen verotusta koskevan jakson lähtökohtina arvioitaessa, miten rahastosta jaettuja varoja verotetaan tai tulisi verottaa varoja saavan osakkeenomistajan verotuksessa.

2 Osakeyhtiön omaa pääomaa koskeva sääntely

2.1 Osakeyhtiölain pääomajärjestelmä

Osakeyhtiölain pääomajärjestelmä⁸ perustuu lähtökohtaisesti osakeyhtiölaissa käyttöön otetun uuden innovaation eli *nimellisarvottoman pääomajärjestelmän*⁹ varaan. Sen keskeinen sisältö liittyy osakkeen ja osakepääoman välisen kytköksen katkaisemiseen. Nimellisarvottomaan järjestelmään siirtyminen merkitsi myös osakeoikeuksien ja osakepääoman erottamista toisistaan, jolloin osake ei edes kuvaannollisesti edusta osuutta osakepääomasta. Nimellisarvottoman pääomajärjestelmän perusteella osakepääomaa voidaan korottaa antamalla osakkeita ja vastaavasti osakkeita voidaan antaa osakepääomaa korottamatta. Nimellisarvottomaan pääomajärjestelmään perustuvat myös uudet rahoitusvälineet, kuten kokonaan maksuttoman osakkeen antaminen (OYL 9:17), *sijoitus SVOP -rahastoon* (OYL 8:2) sekä osakepääomasijoitus (OYL 11:3). SVOP -rahaston käyttöön ottaminen avaa uusia mahdollisuuksia muodostaa vapaata omaa pääomaa. OYL 9:6.1:n osakkeen merkintämaksua koskeva säännös antaa mahdollisuuden merkitä uudesta osakkeesta yhtiölle maksettava määrä joko kokonaan tai

⁷ Ks. Mähönen, Jukka – Villa Seppo: Osakeyhtiö IV. Osakeyhtiö ja verotus, Helsinki 2009, (Mähönen – Villa 2009), s. 444–446 ja siinä esitettyä oikeuskäytäntöä.

⁸ Ks. Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö II, Pääomarakenne ja rahoitus, Helsinki 2006, (Mähönen – Villa 2006 II) s. 77–99.

⁹ Osakeyhtiölaissa säädetään myös *nimellisarvoisesta pääomajärjestelmästä* eli järjestelmästä, jossa osakkeella on nimellisarvo. Tässä järjestelmässä yhtiön antamien osakkeiden yhteenlasketulla nimellisarvolla ja osakepääomalla on kytkös: osakepääoman määrän on aina *vähintään* vastattava yhtiön antamien kaikkien osakkeiden yhteenlasketun nimellisarvon määrää. Osakepääoman määrä voi kuitenkin olla osakkeiden nimellisarvon määrää suurempi. Osakeyhtiölain nimellisarvoista pääomajärjestelmää ei pidä sekoittaa vuoden 1978 osakeyhtiölain mukaiseen nimellisarvoiseen järjestelmään, koska ne eivät ole yhtenevät. Vuoden 1978 osakeyhtiölain mukaisessa järjestelmässä osakepääoman ja yhtiön antamien osakkeiden yhteenlaskettu nimellisarvon määrä oli aina yhtenevä ja näin järjestelmää voitiin luonnehtia suljetuksi.

osittain SVOP-rahastoon (OYL 8:2). OYL 9:6.1:ssä säädetty olettama kuitenkin on, että uuden osakkeen merkintämaksu merkitään yhtiön osakepääomaan, jollei sitä osakeantipäätöksessä määrätä merkittäväksi kokonaan tai osittain SVOP-rahastoon taikka kirjanpitolaissa toisin säädetä. Olettama ilmentää eräänlaista lokalistista sääntelyn polkuriippuvuutta. Olettama on käännetty, jos osakeannissa annetaan yhtiön hallussa olevia omia osakkeita. Yhtiön hallusta luovutettavasta omasta osakkeesta maksettava määrä merkitään SVOP-rahastoon, jollei sitä osakeantipäätöksessä määrätä merkittäväksi kokonaan tai osittain osakepääomaan taikka kirjanpitolaissa toisin säädetä (OYL 9:6.2). Varojenjako koskevissa säännöksissä SVOP-rahaston alentaminen rinnastetaan menettelyllisesti voitonjakoon eli osingon jakamiseen.

2.2 Osakeyhtiön oman pääoman jaottelu

Osakeyhtiön pääoman jaottelu perustuu kirjanpitoasetuksen¹⁰ 1:6:n tasekaavaan, jonka mukaista oman pääoman jaottelua tarkennetaan OYL 8:1.1:ssä osakeyhtiölain sisäistä sääntelyä varten. Erityisesti on huomattava, että niin kirjanpitoasetuksen kuin kansainvälisten tilinpäätösstandardienkaan mukaan laaditussa taseessa ei saa käyttää *sidotun ja vapaan oman pääoman* käsitteitä. Sidotun ja

vapaan oman pääoman käsitteet ovat puhtaasti osakeyhtiöoikeudellisia *apukäsitteitä*, joita hydynnetään osakeyhtiölain varallisuusjärjestelmän ja velkojiensuojan sisällön hahmottamisessa. Niiden käyttämistä otsikkona osakeyhtiön tilinpäätöksen taseessa ei kuitenkaan osakeyhtiölaissa edellytetä. Ne osakeyhtiöt, jotka soveltavat kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja, eivät sovelta sellaisenaan kirjanpitoasetuksen ja osakeyhtiölain tasetta koskevia säännöksiä. IAS 1 -standardissa ovat säännökset oman pääoman ja oman pääoman erien vähimmäiserittelyistä. Nämä säännökset koskevat soveltuvin osin myös tilinpäätöksensä standardeja noudattaen laativan osakeyhtiön osakepääomaa. Tällaisen osakeyhtiön on siis noudatettava omasta pääomastaan annettavien tietojen osalta sekä standardien että osakeyhtiölain säännöksiä.¹¹

OYL 8:1.1:n 1. virkkeen mukaan osakeyhtiön oma pääoma jakautuu sidottuun omaan pääomaan ja vapaaseen omaan pääomaan. Säännöksen 2. virkkeen mukaan osakepääoma sekä kirjanpitolain mukainen arvonkorotusrahasto, käyvän arvon rahasto ja uudelleenarvostusrahasto ovat sidottua omaa pääomaa ja 3. virkkeen mukaan *muut rahastot*¹² sekä *tilikauden ja edellisten tilikausien voitto* ovat vapaata omaa pääomaa.¹³ Säännöksestä ilmenee, että voiton käsite tilinpäätöksen taseeränä on sidottu tilikauden käsitteeseen, joka saa

¹⁰ Kirjanpitoasetus 1339/1997, KPA.

¹¹ KS. IFRS tilinpäätöksestä *Mähönen, Jukka – Villa, Seppo*: Osakeyhtiö III, Corporate governance, Helsinki 2006, (Mähönen – Villa 2006 III), s. 214 ss.

¹² Tällaisia ovat yhtiöjärjestyksen määräykseen tai yhtiökokouksen päätökseen perustuvat rahastot.

¹³ Airaksisen, Pulkkinen ja Rasinahon mukaan OYL 8:1:ssä määritetään sidottu, mutta ei vapaata omaa pääomaa ja näin vapaata omaa pääomaa olisi myös osatilikaudelta laaditun tilinpäätöksen (kirjoittajien termin välitilinpäätös) eli kesken tilikautta laaditun tilinpäätöksen osoittama voitto. Ks. *Airaksinen, Manne – Pulkkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa*: Osakeyhtiölaki II, Helsinki 2010, (*Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho* 2010 II), s. 60 ja ilmeisesti myös *Airaksinen, Manne – Pulkkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa*: Osakeyhtiö I, Helsinki 2010, (*Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho* 2010 I), s. 573. OYL 8:1.1:n perusteluista [Hallituksen esitys 109/2005 Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi (HE 109/2005 vp s. 93)], kuten myös OYL 8:1:n otsikosta: ”oman pääoman lajit ja käyttö” ja OYL 8:1.1:n 3. virkkeen sanamuodosta: ”muut rahastot sekä tilikauden ja edellisten tilikausien voitto ovat vapaata omaa pääomaa”, saa käsityksen, että OYL 8:1.1:a säädettyä on ollut tarkoitus muuttaa oikeustilaa aiempaan lakiin nähden, ja näin säännös on tulkittavissa siten, että siinä määritetään vapaa oma pääoma tyhjentävästi, mutta siten, että rahastoja voidaan perustaa yhtiökokouksen päätöksellä tai yhtiöjärjestyksen määräykseen perustuen. On myös huomattava, että voitto ei ole OYL 8:1.1:ssä tarkoitettu rahasto.

sisältönsä kirjanpitosääntelystä.¹⁴ Tässä yhteydessä on myös huomattava, että OYL 8:3:n mukaan tilinpäätös on laadittava kirjanpitolain ja OYL 8 luvun säännösten mukaisesti. Ennen osakeyhtiölain voimaantuloa syntyneestä vara- ja ylikurssirahastosta säädetään OYLvpL 13 §:ssä. Tämän säännöksen perusteella vuoden 1978 osakeyhtiölain¹⁵ 12:3 ja 3a:ssä tarkoitetut vara- ja ylikurssirahastot ovat OYL 8:1:ssä tarkoitettua sidottua omaa pääomaa.¹⁶ Vapaaseen omaan pääomaan kuuluvat siis OYL 8:1.1:n mukaan SVOP -rahasto ja muut vapaan oman pääoman rahastot sekä edellisten tilikausien voitto tai tappio ja tilikauden voitto tai tappio. Tilikauden voitto tai tappio määräytyy KPA 1:1:ssä tarkoitetun kululajikohtaisen tai KPA 1:2:ssä tarkoitetun toimintokohtaisen tuloslaskelman kautta. Tässä yhteydessä on huomattava, että tuloslaskelmaan saattaa sisältyä KPL 5:2 a:ssä tarkoitettuja realisoitumattomia rahoitusvälineiden arvonnousuja ja tappioita.¹⁷

3 SVOP -rahasto

3.1 Rahastoon merkittävät varat

SVOP -rahasto on eräs osakeyhtiölain uusista innovaatioista ja siitä säädetään 8:2:ssä. Säännöksen mukaan rahastoon merkitään se osa osakkeiden merkintähinnasta, jota perustamissopimuksen tai osakeantipäätöksen mukaan ei merkitä osakepää-

omaan ja jota ei kirjanpitolain mukaan merkitä vieraaseen pääomaan, sekä sellainen muu oman pääoman sijoitus, jota ei merkitä muuhun rahastoon. Rahastoon merkitään myös se määrä, jolla osakepääomaa alennetaan ja jota ei käytetä tappion kattamiseen tai varojen jakamiseen. Säännöksestä sekä siihen kytkeytyvistä muista säännöksistä ja osin *sääntelemättömistä* tilanteista seuraa, että SVOP -rahasto voi muodostua hyvin monella eri tavalla. Näin se voi pitää sisällään varoja, joita taloudellisesti arvioiden ovat luonteeltaan hyvin erilaisia. Tässä yhteydessä on erityisesti huomattava, että tiettyjen yritysjärjestelyjen, kuten sulautumisen, seurauksena sulautuvan yhtiön oman pääoman taloudellinen luonne voi muuntaa vastaanottavassa yhtiössä monivivahteisesti. Sanottu ei koske ainoastaan SVOP -rahastoon tehtäviä kirjauksia, vaan sulautuvan yhtiön oman pääoman muuntuminen vastaanottavan yhtiön taseessa tapahtuu myös silloin, kun kirjauksia tehdään vastaanottavan yhtiön osakepääomaan. Seuraavassa käsitellään yksityiskohtaisemmin eri vaihtoehtoisia tapoja merkitä varoja SVOP -rahastoon.

3.2 Osakkeesta yhtiölle maksettava määrä

Yhtiötä perustettaessa OYL 2:4:n olettamassäänöksen mukaan osakkeesta yhtiölle maksettava määrä eli osakkeen merkintämaksu kirjataan lähtökoh-

¹⁴ Ks. KPL 3:1.1, jonka mukaan *tilikaudelta* on laadittava tilinpäätös, joka sisältää: 1) tilinpäätöspäivän taloudellista asemaa kuvaavan taseen; 2) tuloksen muodostumista kuvaavan tuloslaskelman; 3) rahoituslaskelman, jossa on annettava selvitys varojen hankinnasta ja niiden käytöstä tilikauden aikana; sekä 4) taseen, tuloslaskelman ja rahoituslaskelman liitteinä olevat tiedot (liitetiedot). KPL 3:6:n mukaan *tilinpäätös* ja toimintakertomus on laadittava neljän kuukauden kuluessa *tilikauden* päättymisestä. Myös Kirjanpitolautakunnan (KILA) lausunnossa 1815/2008 korostetaan tilinpäätöksen ja tilikauden kytköstä. On kuitenkin todettava, ettei kirjanpitolaissa ole säännöstä, joka kieltää tilinpäätöksen laatimisen muulta ajalta kuin tilikaudelta. Tällaista muulta ajalta kuin tilikaudelta laadittua tilinpäätöstä ei kuitenkaan saa kirjanpitolautakunnan mukaan kutsua tilinpäätökseksi, vaan esimerkiksi ”(OYL 13:3 §:n mukainen) Tilinpäätös osatilikaudelta xx.xx.20xx – yy.yy.20zz.”. KILA ei myöskään ota kantaa, onko osatilikaudelta laaditun tilinpäätöksen perusteella tapahtuva varojen jakaminen osakeyhtiölain mukaista.

¹⁵ 734/1978, EOYL.

¹⁶ Näitä rahastoja voidaan alentaa noudattaen, mitä osakepääoman alentamisesta säädetään OYL 13 ja 14 luvussa lukuun ottamatta OYL 14:1.1:n 2. virkettä ja 6:ää. Osakepääomaa voidaan korottaa siirtämällä varoja vararahastosta tai ylikurssirahastosta noudattaen OYL 11 luvun säännöksiä rahastokorotuksesta. Tällaista osakepääoman korotusta ei kuitenkaan oteta huomioon OYL 14:2:ää sovellettaessa.

¹⁷ Kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja noudattaen laaditussa tilinpäätöksessä kirjaukset suoraan omaan pääomaan ovat tavanomaisia. Ehkä tärkein säännös, joka velvoittaa kirjaukseen suoraan omaan pääomaan on IFRS 1.11, jonka mukaan yhteisön avaavassa taseessa soveltatut tilinpäätöksen laatimisperiaatteet saattavat poiketa laatimisperiaatteista, joita se on aiempaa tilinpäätösnormistoa noudattaessaan soveltanut samana ajankohtana.

taisesti osakepääoman eräksi. Säännöksen mukaan osakkeen merkintähinta merkitään osakepääomaan, jolle sitä ole perustamissopimuksessa tai yhtiöjärjestyksessä määrätty merkittäväksi osittain SVOP -rahastoon taikka kirjanpitolaissa toisin säädetä. Osakeyhtiölain nimellisarvoton pääomajärjestelmä mahdollistaa, että OYL 1:3.1:n osakepääoman määrän vähimmäisvaatimuksen ylittävältä osalta osakkeiden merkintämaksu voidaan yhtiötä perustettaessa suorittaa SVOP -rahastoon. *Nimellisarvoisessa pääomajärjestelmässä* osakepääomaan on kuitenkin aina *vähintään* merkittävä annettavien osakkeiden nimellisarvoa vastaava määrä. OYL 2:4:n oletus säännös tulee siis sovellettavaksi niin nimellisarvoisessa kuin nimellisarvottomassa pääomajärjestelmässä osakepääoman määrää koskevien säännösten osoittamalla tavalla. Osakkeen merkintämaksu voidaan maksaa rahana tai apporttiomaisuudella.

OYL 2:4:n (ja OYL 6:9.1 ja 2) viittauksella kirjanpitolaikiin tarkoitetaan niitä tilanteita, joissa tilinpäätös on laadittava tai laaditaan noudattamalla kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja.¹⁸ Kansainvälisten tilinpäätösstandardien noudattaminen on pakollista pörssiyhtiöiden konsernitiilinpäätöksissä ja joita voidaan aina vapaehtoisesti käyttää niitä soveltavien yhtiöiden konserni- ja erillistilinpäätöksissä. Kansainväliset tilinpäätösstandardit voivat edellyttää, että tietynlaiset osakkeet, kuten lunastusehtoiset osakkeet¹⁹ katsotaan ja merkitään tilinpäätöksessä vieraaksi pääomaksi niiden taloudellisen luonteen perusteella.²⁰ Tässä yhteydessä on huomattava, että kirjaamistapa ei vaikuta osakkeen yhtiöoikeudelliseen statukseen, eikä luonnollisesti myöskään osakkeen tuottamiin oikeuksiin ja -velvoitteisiin.²¹ Tällaisesta osakkeesta yhtiölle maksetun määrän

kirjaaminen taseen vieraaseen pääomaan ilmentää tilinpäätökseen liittyvää informaatiovelvoitetta antaa oikea ja riittävä kuva rahoitusvälineen tosiasiallisesta taloudellisesta luonteesta. Näin kirjattu osake rekisteröidään normaalisti kaupparekisteriin ja siitä tehdään asianmukaiset merkinnät yhtiön osake- ja osakasluetteloihin.

OYL 1:3.1:n mukainen osakepääoman vähimmäisvaade edellyttää, että osakepääomaan merkitään osakeyhtiölaissa edellytetty vähimmäismäärä varoja. Jos osakkeen merkintämaksu olisi kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaan merkittävä vieraaseen pääomaan, ilmeinen ristiriita vältetään siten, että osakepääoman määrästä tehdään säännösten vaatima rekisteri-ilmoitus, mutta osakkeesta maksettu määrä esitetään osakkeen taloudellista luonnetta vastaten tilinpäätöksessä vieraassa pääomassa.²² Yhtiön osakkeiden ja rekisteröidyn osakepääoman määrä ilmenee yhtiötä koskevista rekisterimerkinnoistä kaupparekisteristä. Näin merkittyyn osakepääoman määrään sovelletaan osakepääomaan merkittyjen varojen osakeyhtiölain pääoman pysyvyyttä koskevia säännöksiä.²³ On siis erityisesti huomattava, että tilinpäätöksen tasekirjaukset *eivät ole oikeutta tuottavia* eivätkä ne mitenkään ratkaise tietyn rahoitusvälineen osakeyhtiöoikeudellista luonnetta. Kyseessä oleva osake tuottaa ne oikeudet ja velvollisuudet, jotka siihen liittyvät osakeyhtiölain ja yhtiöjärjestyksen perusteella. Tällaisen osakkeen merkintämaksun muodossa yhtiön saamaan pääomaan sovelletaan osakeyhtiölain pääoman pysyvyyttä koskevaa sääntelyä samalla tavalla kuin muunkinlaisista osakkeista yhtiölle maksettuihin määriin siitä huolimatta, että maksu esitetään tilinpäätöksen taseessa vieraana pääomana.²⁴

¹⁸ Ks. KPL 7 a:2 ja 3.

¹⁹ Ks. HE 109/2005 vp, s. 44 – 45 sekä *Mähönen – Villa* 2006 II, s. 95.

²⁰ IAS 32 ”Rahoitusinstrumentit: Tilinpäätöksessä esitettävät tiedot ja esittämistapa” -standardin mukaan osake on kirjattava vieraaseen pääomaan eikä osaksikaan osakepääomaan taikka sijoitetun vapaan omaan pääoman rahastoon, jos instrumentin taloudellinen sisältö osoittaa, että se on taloudelliselta luonteeltaan rahoitusvelka.

²¹ Ks. tarkemmin *Haaramo, Virpi – Rätty, Päivi*: Kansainvälinen tilinpäätöskäytäntö – IFRS-raportointi, 3. uud. painos WSOYpro 2009, (*Haaramo – Rätty* 2009), s. 101–104.

²² Ks. *Mähönen – Villa* 2009, s. 172 ss.

²³ Ks. OYL 14 luku ja OYL 13:2 ja 5.

²⁴ Ks. myös *Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho* 2010 I, s. 79.

Maksullisen osakeannin osalta osakkeen merkintämaksun kirjaamista koskevat säännökset ovat OYL 6:9.1 ja 2:ssa. OYL 6:9.1:n mukaan uudesta osakkeesta yhtiölle maksettava määrä voidaan merkitä joko kokonaan tai osin SVOP -rahastoon, ellei kirjanpitolaista muuta johdu. Säännöksen sisältämän olettaman mukaan merkitä tehdään kokonaisuudessaan kuitenkin osakepääomaan, ellei osakeanti päätöksessä ole muuta määrätty tai kirjanpitolaista muuta johdu. Viittaus kirjanpitolakiin tarkoittaa niitä tilanteita, joissa yhtiö laatii tilinpäätöksensä noudattamalla IFRS -standardeja (ks. edellä). Jos osakeannissa annetaan yhtiön hallussa olevia osakkeita, merkintämaksu on OYL 6:9.2:n mukaisen olettamassäänöksen mukaan kirjattava kokonaisuudessaan SVOP -rahastoon, jollei sitä osakeanti päätöksessä määrätä merkittäväksi kokonaan tai osittain osakepääomaan taikka kirjanpitolaissa toisin säädetä. Osakkeen merkintämaksu voidaan maksaa rahana, apporttiomaisuudella tai kuittaamalla.

3.3 *Maksu optio- tai muista erityisistä oikeuksista*

OYL 11:1:n 1 kohdan mukaan osakepääomaa voidaan korottaa merkitsemällä optio-oikeuksista tai muista erityisistä oikeuksista maksettava merkintähinta kokonaan tai osittain osakepääomaan siten kuin OYL 9 ja 10 luvussa säädetään. OYL 10:3.3:ssa on olettamassäänös maksun merkitsemistä SVOP -rahastoon. Säännöksen mukaan optio- tai muun OYL 10:1:ssä tarkoitettujen oikeuden mahdollinen merkintähinta merkitään SVOP -rahastoon, jollei sitä koskevassa päätöksessä määrätä merkittäväksi osakepääoman korotukseksi.

3.4 *Vastikkeeton sijoitus SVOP -rahastoon*

OYL 8:2:ssä säädetään sellaisesta muusta oman pääoman sijoituksesta, jota ei merkitä muuhun rahastoon. Yhtiökäytännössä tällaista sijoitusta kutsutaan vastikkeettomaksi sijoitukseksi SVOP -

rahastoon. Tällainen sijoitus voidaan tehdä monella eri tavalla. Yhtiöön voidaan sijoittaa (i) rahavaroja tai (ii) muuta omaisuutta oman pääoman ehdoin ja ilman osakevastiketta tai muutakaan vastiketta eli niin sanottuna suorana ja vastikkeettomana sijoituksena SVOP -rahastoon. OYL 12:1.3:n mukaan pääomalainan velkojan suostumuksella (iii) pääomalaina voidaan muuntaa sijoitetuksi vapaaksi omaksi pääomaksi. Myös (iv) muunlainen velka kuin pääomalaina voidaan muuntaa sijoitukseksi SVOP -rahastoon. Niin pääomalainan kuin muunkin velan muuntamisessa SVOP -rahastosi-joitukseksi on tosiasiallisesti kyse vastakkaisten saamisten kuittaamisesta. Tällaisen sijoituksen tekijä voi olla kuka tahansa: osakkeenomistaja, (osakkeenomistajan isoisä tai muu osakkeenomistajan lähi- tai intressipiiriin kuuluva), velkoja tai taho, joka ei ole missään suhteessa yhtiöön, yhtiön osakkeenomistajaan tai osakkeenomistajan lähi- tai intressipiiriin. Velkojan tekemän sijoituksen kohdalla on huomattava, että vaikka kyse on vastikkeettomasta SVOP -sijoituksesta (tai osakepääomasijoituksesta), yhtiöön sijoitettavan pääoman lähde voi olla velkojan yhtiöltä olevan saamisen kuittaaminen²⁵ tai uuden pääoman sijoittaminen. On myös huomattava varsin tavanomainen tilanne, jossa velkoja on samanaikaisesti yhtiön velkoja että osakkeenomistaja.

Olennaista ja kaikille edellä luetelluille vastikkeettoman SVOP -sijoituksen tekotavoille yhteistä on se, että sijoituksen tekeminen perustuu vapaa- muotoiseen sopimukseen yhtiön ja sijoituksen tekemän välillä ja että sijoitus on täysin vastikkeeton. Myös velan muuntaminen tai kuittaaminen perustuu sopimukseen tai pakollisen kuittauksen. *Osakeyhtiöoikeudellisesti* olennaista on, että tällaiseen sopimukseen ei tule ottaa mitään sellaisia ehtoja, jotka tekisivät sijoituksesta vastikkeellisen ja takaisin- maksettavan, mutta säilyttäisivät sijoituksen oman pääoman luonteen sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon merkittävänä pääomasijoituksena. Jos näin kuitenkin tapahtuu, on olemassa riski siitä,

²⁵ Ks. Mähönen – Villa 2009, s. 400 ss.

että kyse ei ole pääoman sijoituksesta, vaan (vastikkeellisesta) velkasuhteesta. Näin yhtiölle maksettujen varojen määrää ei merkitä SVOP -rahastoon. *Osakeyhtiöoikeudellisesti* arvioiden vastikkeetonta pääomansijoitusta SVOP -rahastoon ei myöskään voida osakeyhtiöoikeudellisesti merkitä sen tekijän tai kenenkään muun tahon hyväksi.²⁶ Näin sijoitus lisää yhtiön varallisuutta ja tulee välillisesti yhtiön kaikkien osakkeenomistajien hyväksi vaikuttamalla osakkeenomistajan omistaman osakkeen arvoon osakeyhtiölaista ja mahdollisesti yhtiöjärjestyksestä johdettavalla tavalla (osakkeiden mahdollinen erilaisuus).

3.5 Osakepääoman, vara- ja ylikurssirahaston alentaminen

Osakepääomaan merkittyä määrää voidaan siirtää SVOP -rahastoon noudattamalla OYL 14 luvun velkojensuojamenettelyä OYL 1:3.1:n vähimmäisosakepääoman asettamissa rajoissa. Vaikka varoja ei jaeta yhtiöstä, velkojensuojamenettelyä on noudatettava, koska varojen luonne muuttuu sidotusta omasta pääomasta vapaaksi omaksi pääomaksi. Sanottu koskee myös EOYL 12:3 ja 3 a:n vara- ja ylikurssirahastojen siirtämistä SVOP -rahastoon. Osakepääomaan merkittyjen varojen siirtäminen SVOP -rahastoon perustuu OYL 8:2:n säännökseen. Sen mukaan SVOP -rahastoon merkitään myös se määrä, jolla osakepääomaa alennetaan ja jota ei käytetä tappion kattamiseen tai varojen jakamiseen. Säännöksen sanamuodosta ja sen perusteluista²⁷ voidaan päätellä, että varoja ei voida siirtää osakepääomasta muuhun vapaan oman pääoman rahastoon kuin SVOP -rahastoon noudattamalla OYL 14 luvun velkojensuojamenettelyä. Velkojensuojamenettelyä ei tarvitse soveltaa, jos osakepääoman alentamisen yhteydessä osakepääomaa korotetaan vastaavalla määrällä esimerkiksi rahastokorotuksena tai osakepääomasijoituksella.

3.6 Siirto voittovaroista ja muista vapaan oman pääoman rahastoista

OYL 8:1:stä sekä välillisesti myös OYL 11:1:n 2) kohdasta ilmenee, että osakeyhtiöllä voi olla myös muita vapaan oman pääoman rahastoja, kuin voittovarat tai SVOP -rahasto. Tällaisen muun vapaan oman pääoman rahaston muodostaminen voi perustua yhtiöjärjestyksen määräykseen tai yhtiökokouksen päätökseen. Muun vapaan oman pääoman rahastoon voidaan siirtää varoja voittovaroista tai mahdollisesti myös muista vapaan oman pääoman rahastoista (pl. omien osakkeiden rahasto ja rahastot, joiden käyttötarkoituksesta on määrätty yhtiöjärjestyksessä tai yhtiökokouksen päätöksellä) eli tekemällä siirtoja näiden erien välillä. Vaikka OYL 8:2:ssä ei siirrosta suoraan lausuta, myös SVOP -rahastoon voidaan siirtää varoja voittovaroista tai muista vapaan oman pääoman rahastoista. Taseen voittovaroista tapahtuvien taseen sisäisten siirtojen osalta SVOP -rahastoa ei ole syytä kohdella eri tavalla kuin muuta vapaan oman pääoman rahastoa. Tällaisia rahastosiiroja ei myöskään voida pitää osakeyhtiölain tai kirjapitosääntelyn vastaisina. Se, että joistain toimesta ei erikseen säädetä osakeyhtiölaissa, ei siis tarkoita sitä, ettei sellaista toimenpidettä (siirtoa) voisi suorittaa.

Jos SVOP -rahastoon voitaisiin tehdä merkintöjä vain yhtiöön tehtyinä pääomansijoituksina, rahaston informatiivisuus ja osakeyhtiölain pääomarakenteen systematiikan ”puhtaus” puoltaisivat sitä, ettei voittovaroista voitaisi siirtää varoja SVOP -rahastoon. Toisaalta, kun voittotililtä siirtoa SVOP -rahastoon vastaavaan lopputulokseen päädytään myös, jos osakepääomaa alennetaan siirtämällä varoja SVOP -rahastoon²⁸ ja samassa yhteydessä osakepääomaa korotetaan alennusta vastaavalla määrällä esimerkiksi rahastokorotuksena voittovaroista. Velkojensuojamenettelyä ei tällöin tarvita, koska osakepääoman

²⁶ Kirjanpidollisesti ja verotuksessaan osakkeenomistaja voi lukea tekemänsä vastikkeettoman pääomasijoituksen omistamiensa yhtiön osakkeiden hankintamenon lisäksi.

²⁷ HE 109/2005 vp s. 94.

määrä ei muutu. Tässä kuvatuilla siirrolla (voittovarat – SVOP -rahasto) ei myöskään ole mitään merkitystä velkojen suojan sisältöön, koska yhtiön varoja ei jaeta, eikä näin siirrettyjen varojen jakokelpoisuus muutu velkojen suojan näkökulmasta katsottuna. Osingon verotuksesta johtuen jossain määrin erilainen tilanne on käsillä silloin, jos voitotililtä jaettaisiin ensin varoja osinkona ja tämän jälkeen osingonsaaja tekisi sijoituksen osinkona saamallaan varoilla SVOP -rahastoon,²⁹ koska jaettuun osinkoon kohdistuisi saajan verotuksen mukainen osinkotulon verotus, joka vähentäisi yhtiöön sijoitettavien varojen määrää. Kun SVOP rahastoon voi osakepääomaa veloittaa ja hyvittäen tapahtuvien siirtojen välityksellä tulla merkityksi voittovaroja, ei ole syytä tulkita, että suorat siirrot voittovaroista SVOP -rahastoon eivät olisi mahdollisia puuttuvan säännöksen perusteella.³⁰ Olennaista on huomata, ettei edellä mainittuja siirtoja voida tehdä käänteisesti. Taseen voittovarojen tilille ei voida siirtää varoja muusta vapaasta omasta pääomasta, osakepääomasta taikka vara- tai ylikurssirahastosta muussa tarkoituksessa kuin tappion kattamiseksi.

3.7 Yritysjärjestelyt – erityisesti sulautuminen

Osakeyhtiö (sulautuva yhtiö) voi sulautua toiseen osakeyhtiöön (vastaanottava yhtiö), jolloin sulautuvan yhtiön varat ja velat siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle ja sulautuvan yhtiön osakkeenomistajat saavat sulautumisvastikkeena vastaanottavan yhtiön osakkeita. Sulautumisvastike saa olla myös rahaa, muuta omaisuutta ja sitoumuksia (OYL 16:1). (OYL

16:2.1:n mukaan sulautuminen voi tapahtua siten, että 1) yksi tai useampi sulautuva yhtiö sulautuu vastaanottavaan yhtiöön (absorptiosulautuminen) tai 2) vähintään kaksi sulautuvaa yhtiötä sulautuu perustamalla yhdessä vastaanottavan yhtiön (kombinaatiosulautuminen). Jos näissä sulautumistavoissa sulautumisvastikkeena käytetään vastaanottavan yhtiön antamia uusia tai yhtiön hallussa olevia omia osakkeita, kummassakin edellä kuvatussa sulautumistavassa on kysymys sulautuvan yhtiön osakkeenomistajille suunnatusta osakeannista. Tässä menettelyssä sulautuva yhtiö purkautuu selvitystilamenettelyttä, ja sen varat sekä velat siirtyvät vastaanottavan yhtiön varoiksi sekä veloiksi.

Voidaan ajatella, että sulautuvan yhtiön oman pääoman erät siirtyvät vastaanottavan yhtiön omaksi pääomaksi maksuna sulautuvan yhtiön osakkeenomistajille sulautumisen yhteydessä suunnatussa osakeannissa annettavista vastaanottavan yhtiön osakkeista. Tällöin sovellettavaksi tulevat osakkeesta maksettavan määrän merkitsemistä taseen omaan pääomaan määrittävät säännökset eli OYL 9:6.1 ja 2:n säännökset.³¹ Osakeyhtiölain varallisuusjärjestelmästä sekä osakkeen merkintämaksua koskevasta sääntelystä seuraa, että absorptiosulautumisessa (ei tytäryhtiösulautumisessa eikä kolmikantasulautumisessa) ja kombinaatiosulautumisessa sulautuvan yhtiön oma pääoma sisältäen osakepääoman, vuoden 1978 osakeyhtiölain vara- ja ylikurssirahaston ohella myös OYL 8:1.1:n mukaiset arvostuserät, jotka ovat osakeyhtiöoikeudellisesti absoluuttisesti jakokelvottomia, sekä vapaan oman pääoman erät voidaan merkitä vastaanottavan yhtiön osa-

²⁸ Ks. OYL 8:2:” SVOP -rahastoon merkitään myös sellainen osakepääoman alentamismäärä, jota ei jaeta osakkeenomistajille eikä käytetä tappion kattamiseen.”

²⁹ Ks. myös *Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho* 2010 I, s. 586.

³⁰ Tässä yhteydessä on vielä merkityksellistä huomata, että voittovarat voivat pitää sisällään verottamatonta voittoa tai tietyissä tilanteissa IFRS tilinpäätökseen siirtymisen seurauksena voittovaroihin kirjattuja omaisuuden arvonmuutoksia. SVOP -rahastoon voi tulla siirrettyksi tai merkityksi varoja, joita ei ole verotettu tai varoja, joita on verotettu yhteisöverokannan mukaisesti. Verovapaata tuloa ovat esimerkiksi tytäryhtiön maksamat osingot tai tytäryhtiön sulautumisessa mahdollisesti syntyvä fuusiovoitto. Nämä erät vaikuttavat kirjanpidon tilinpäätöksen tuloslaskelman mukaiseen tilikauden voiton määrään.

³¹ Osakkeesta maksettavan määrän merkitsemisessä on myös otettava huomioon, kumpaa pääomajärjestelmää vastaanottavassa yhtiössä sovelletaan. Nimellisarvoisessa pääomajärjestelmässä osakepääomaan on nimittäin vähintään kirjattava osakkeen nimellisarvoa vastaava määrä ottamalla huomioon, että osakepääoman määrän on vähintään vastattava yhtiön antamien osakkeiden nimellisarvon summaa arvioitaessa tilannetta osakeannin jälkeen. Muilta osin maksun merkitsemiseen sovelletaan kummassakin pääomajärjestelmässä OYL 9:6.1 ja 2:n säännöksiä.

kepääomaksi tai sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon tai että merkinnät voidaan tehdä näiden erien välillä. Tässä yhteydessä on huomattava, että edellä sanottu sisältää myös sen, että sulautuvan yhtiön verotettu tai verottamaton voitto merkitään vastaanottavan yhtiön osakepääomaksi tai sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoksi.³²

4 Varojen jakaminen SVOP -rahastosta

4.1 Varojenjakotavat

OYL 13:1.1:n mukaan osakeyhtiöstä voidaan jakaa varoja osakkeenomistajille laillisesti neljällä tavalla: 1) voitonjaolla eli osinkona ja varojen jakamisella vapaan oman pääoman rahastosta; 2) osakepääoman alentamisella; 3) omien osakkeiden hankkimisella ja lunastamisella; sekä 4) yhtiön purkamisella ja rekisteristä poistamisella. OYL 13:5:n mukaan, jollei yhtiön maksukykyä koskevasta OYL 13:2:stä muuta johdu, yhtiö saa jakaa vapaan oman pääoman, josta on vähennetty yhtiöjärjestyksen mukaan jakamatta jätettävät varat. Vapaa oma pääoma määritetään puolestaan OYL 8:1.1:ssa: ”[O]sakepääoma sekä kirjanpitolain mukainen arvonkorotusrahasto, käyvän arvon rahasto ja uudelleenarvostusrahasto ovat sidottua omaa pääomaa. Muut rahastot sekä tilikauden ja edellisten tilikausien voitto ovat vapaata omaa pääomaa.” Voiton kytkeytymisessä vapaaseen omaan pääomaan on huomattava OYL 8:1.1:ssa edellytetty tilikausisidonnaisuus: ”tilikauden ja edellisten tilikausien voitto” ovat vapaata omaa pääomaa. Näin

esimerkiksi muulta ajalta kuin tilikaudelta³³ laaditun tilinpäätöksen osoittama voitto ei olisi OYL 8:1.1:n sanamuodon mukaisesti tarkoitettua vapaata omaa pääomaa, kuten edellä on todettu.³⁴

OYL 13:5:n mukaisen tasetestin rooli varojenjaossa on siis osoittaa sidottu ja vapaa oma pääoma lähinnä varojenjako koskevan menettelyn näkökulmasta katsottuna. OYL 13:5 ei tarkoita sitä, että sidottuun omaan pääomaan kuuluvia tiettyjä (eli osakepääomaa vähimmäisosakepääoman määrä koskevin edellytyksin sekä vuoden 1978 osakeyhtiölain vara- ja ylikurssirahastoa) eriä ei voitaisi jakaa. OYL 8:1:n osoittamasta sidotusta omasta pääomasta osakepääoma (vähimmäisosakepääomaa koskevin rajoituksin), vuoden 1978 osakeyhtiölain mukaiset vara- ja ylikurssirahastot (OYLvpL 13 §) ovat osakeyhtiön jakokelpoisia varoja vapaan oman pääoman ohella. Kyse on siitä, missä menettelyssä näitä varoja voidaan jakaa. Osakepääomaa (vara- ja ylikurssirahaston) alentamalla tapahtuva jakaminen edellyttää OYL 14 luvun velkojiensuojamenettelyn läpikäymistä. Tämä vaatimus ei koske vapaan oman pääoman jakamista. OYL 8:1.1:n mukaiset arvostusrahastot ovat absoluuttiset jakokelvottomia. OYL 13:2:n maksukykyisyydestä koskee kaikkea varojenjakamista riippumatta siitä, jaetaanko sidottua tai vapaata omaa pääomaa.

Sovellettaessa osakeyhtiölain säännöksiä osingonjako ja varojen jakaminen vapaan oman pääoman rahastosta on yhtäältä rinnastettu, toisaalta pidetty toisistaan erillään. Molempiin sovelletaan OYL 13:2:n maksukykyisyydestä. Varojen jaka-

³² Myös osakevaihdossa on mahdollista, että SVOP -rahastoon tulee kirjatuksi yhtenä eränä kohdeyhtiön ”hinta” merkittyjen osakkeiden välityksellä.

³³ Kirjanpitolautakunta katsoo lausunnossaan, että OYL 13:3:ssä tarkoitettun tilinpäätöksen määritelmä on laajempi kuin KPL 3:1.1:n määritelmä (KILA 1815/2008, s. 6). Kirjanpitolautakunnan käsityksen mukaan puuttuvan tilikausisidonnaisuuden vuoksi OYL 13:3:n soveltamisalaan piiriin kuuluisi myös sellaisia tilinpäätöksiä, jotka lautakunnan käsityksen mukaan ovat tosiasiallisesti välitilinpäätöksiä. Tilannetta ei kirjanpitolautakunnan mukaan muuta muuksi sekään, että ne laadittaisiin kaikilta osin kirjanpitolain tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten mukaisina. Lautakunta ei pidä myöskään perusteltuna sellaista lain tulkintaa, että KPL 3:1:n piiriin katsottaisiin nimenomaisen kielto­säännöksen puuttuessa kuuluvan myös muita kuin koko tilikaudelta laadittavia tilinpäätöksiä. Kirjanpitolautakunnan lausunnon mukaan kirjanpitolaki ei aseta estettä sille, että kirjanpitovelvollinen laatii – joko vapaaehtoisesti tai viranomaisten velvoittamana – laajuudeltaan ja sisällöltään vaihtelevia väli-, erillis- tai muita tilinpäätöksiä taikka näitä suppeampia laskelmia. Toisaalta tällaisella taloudellisella informaatiolla ei myöskään voida korvata kirjanpitolain pakottavia normeja tai muuttaa niiden tulkintaa ilman erityislainsäädäntöä, joka ei saa olla sisällöltään Suomea sitovien direktiivisäännösten vastainen. Ks. Mähönen – Villa 2009, s. 336.

³⁴ Vrt. Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2010 II, s. 60.

mista koskevassa päätöksessä on nimenomaisesti mainittava, onko kyse osingonjaosta vai varojen jakamisesta vapaan oman pääoman rahastosta vai molemmista. Tämä on välttämätöntä jo tilinpäätöksen laatimisen kannalta, koska pitää tietää, mistä vapaan oman pääoman eristä jako suoritetaan ja myös siksi, että osinkoa voidaan jakaa vain voittotililtä eli yhtiön voittovaroista. Varojenjako koskevat säännökset ovat kuitenkin siinä mielessä tahdonvaltaisia, että vapaata omaa pääomaa – siis OYL 8:1.1:ssä määriteltyä vapaata omaa pääomaa – voidaan kaikkien osakkeenomistajien suostumuksella jakaa myös muulla kuin OYL 13:1.1:ssä tarkoitetulla tavalla, jollei yhtiön yhtiöjärjestyksestä johdu muuta (ks. OYL 13:6.4).

Osakeyhtiön tarkoitus huomioon ottaen varojenjaon on suuntauduttava ensisijaisesti osakkeenomistajille. OYL 13:1.2:ssä säädetään kuitenkin nimenomaisesti kahdesta tilanteesta, joissa varojenjako voi tapahtua laillisesti muulle kuin osakkeenomistajalle. Säännöksen mukaan yhtiöllä voi OYL 13:9:n mukaisesti olla muu tarkoitus kuin voiton tuottaminen osakkeenomistajille. Lahjan antamisesta säädetään OYL 13:8:ssä. OYL 13:1.2:ssä viitatus OYL 13:9:n mukaan, jos yhtiöllä on kokonaan tai osittain muu tarkoitus kuin voiton tuottaminen osakkeenomistajille, yhtiöjärjestykseen on otettava tätä koskeva määräys. Yhtiöjärjestyksessä on tällöin määrättävä oman pääoman käyttämisestä OYL 13:1.1:ssä tarkoitetuissa tilanteissa eli osinkoa ja varoja vapaan oman pääoman rahastosta jaettaessa, osakepääomaa alennettaessa, omia osakkeita hankittaessa ja lunastettaessa sekä yhtiötä purettaessa ja rekisteristä poistettaessa. Kaikkien osakkeenomistajien suostumuksella (ks. OYL 13:6.4) vapaata omaa pääomaa voidaan jakaa muussa kuin osakeomistuksensa suhteessa tai muulle kuin osakkeenomistajalle. Näitä varojenjako tapoja ei käsitellä tässä artikkelissa tämän enempää.

4.2 Varojen jakamista vai yhtiöön sijoitetun pääoman palauttamista?

4.2.1 Käsitteiden ”jakaa” – ”palauttaa” perusteista

Osakeyhtiölain systematiikan mukaan osingonjaossa on kyse tilikauden ja aiempien tilikausien voiton jakamisesta. Varojen jakamisessa vapaan oman pääoman rahastosta – kuten SVOP -rahastosta – on kyse muun vapaan oman pääoman kuin voittovarojen jakamisesta. Tämä koskee ennen kaikkea OYL 8:2:ssä tarkoitettua SVOP -rahastoa mutta myös muita vapaan oman pääoman rahastoja. Vapaan oman pääoman rahastossa olevien varojen alkuperällä ei ole tällöin merkitystä: kyseessä on osakeyhtiöoikeudellisesti muun vapaan oman pääoman jakamisesta, vaikka varojen alkuperäinen lähde olisi voittovarot – siis tilanne, jossa voittovaroja on siirretty vapaan oman pääoman rahastoon. Voittotilillä olevien varojen jakamisessa suoraan osakkeenomistajille olisi kysymys osingosta. Varojen jakamisessa osakepääomaa ja vuoden 1978 osakeyhtiölain vara- tai ylikurssirahastoa alentamalla, on kyse näihin eriin kirjattujen varojen jakamisesta siten, että jakaminen tapahtuu sitä koskevan yhtiökokouksen päätöksen sisältöä vastaten. Sekä voiton eli osingon jakamiseen että vapaan oman pääoman rahastojen jakamiseen sovelletaan samoja menettelysäännöksiä. OYL 13:6.3:n mukaan varojen jakamista koskevassa päätöksessä on mainittava jaon määrä ja se, mitä varoja jakoon käytetään. Säännös koskee sekä osingonjakoa että varojen jakamista vapaan oman pääoman rahastosta, kuten SVOP -rahastosta. Säännöksestä seuraa, että varojenjako päätöksessä on aina kerrottava, onko kysymys osingon jakamisesta vai jaetaanko varoja jostain tietystä vapaan oman pääoman rahastosta.

Keskeistä *osakeyhtiöoikeudellisessa käsitteistö-*sä on siis se, että yhtiön *varoja*³⁵ jaetaan osinkona, vapaan oman pääoman rahaston – kuten SVOP

³⁵ Tässä yhteydessä on muistettava, että ne varat, jotka konkreettisesti maksetaan varojen jakona edellä kuvatuilla tavoilla, maksetaan yleensä yhtiön kassavaroista eli tilinpäätöksen taseen vastaavaa -puolen varoista. Tilinpäätöksen taseen vastattavaa -puolen edellä mainitut oman pääoman erät osoittavat, minkä verran yhtiö voi jakaa varojaan ja missä menettelyssä varojen jaon on tapahduttava.

-rahaston – jakamisena, osakepääoman (vara- ja ylikurssirahaston) alentamisena, hankkimalla tai lunastamalla omia osakkeita tai purkamalla yhtiö. Myös yhtiön rekisteristä poistamiseen liittyy mahdollisuus jakaa varoja. Osakeyhtiöoikeudellisen käsitteistön mukaan yhtiöön oman pääoman ehtoisina sijoituksina (osakkeen merkintämaksu, vastikkeeton osakepääomasijoitus ja vastikkeeton sijoitus SVOP -rahastoon) sijoitettuja varoja tai yhtiön toiminnasta kertynyttä voittoa ei siis palauteta osakkeenomistajalle pääoman palautuksena (tai muulle yhtiöjärjestyksen tai OYL 13:6.4:n mukaisen päätöksen perusteella jakoon oikeutetulle), vaan jaetaan OYL 13 luvussa tarkemmin säädetyillä tavoilla. Yhtiötä purettaessa OYL 20:15.1:n 1. virkkeen mukaan yhtiön velkojille haetun julkisen haasteen määräpäivän jälkeen selvitysmiesten tulee, sitten kun kaikki tiedossa olevat velat on maksettu, jakaa yhtiön omaisuus. Näin osakkeenomistajalla on oikeus saada osakkeilleen tuleva osuus yhtiön netto-omaisuudesta – siis varoista, jotka ovat jääneet jäljelle kaikkien velkojen maksamisen jälkeen, jos yhtiöjärjestyksestä ei johdu muuta. Netto-omaisuus jaetaan yleensä osakkeiden määrän välisessä suhteessa, ellei yhtiöjärjestyksestä johdu muuta. On tietysti muistettava, että OYL antaa mahdollisuuden erilaistaa osakkeita niin, että osake voidaan hankkia tai lunastaa yhtiön toiminnan aikana siten, että hankinta- tai lunastushinta sekä ajankohta on ennalta kiinteästi määrätty. Mutta tällöinkin on kyse yhä varojen jakamisesta osakkeelle (osakkeen omistajalle) yhtiöjärjestyksen määräysten mukaisesti. Tämä on keskeinen seikka, joka vaikuttaa oman pääoman ehtoisen sijoituksen eli osakkeen erottamiseen vieraan pääoman ehtoisestä sijoituksesta eli velasta erityisesti yhtiön toiminnan aikana, mutta myös purussa. Velkana yhtiön käyttöön annetut varat maksetaan takaisin – eli yhtiön käytössä olleet varat palautetaan ”varojen käyttöaikaa” koskevan sopimuksen mukaisesti yleensä velaksi annettua määrää vastaavasti. Yhtiötä purettaessa osake muuttuu jakopäätökseen perustavaksi saamisoikeudeksi.

Osakeyhtiöoikeudellisen varojen jakamista koskevan sääntelyn tavoitteena on osaltaan sovittaa yhteen OYL 1:2.1:iin perustuvan osakeyhtiön varojen omistuksen itsenäisyys ja erillisyys, OYL 1:2.2:iin perustuvan osakkeenomistajan rajoitettu vastuu, OYL 1:3.1 ja 2:iin perustuva osakeyhtiön pääoman pysyvyyden sekä OYL 1:4:ään perustuva osakkeen vaihdannan vapauden periaatteet. Jonkin verran yksinkertaistettuna edellä mainitut periaatteet kytkeytyvät yhteen seuraavasti. Kun osakkeenomistaja ei vastaa rajoitetun vastuun johdosta yhtiön velvoitteista (veloista), hänen on tämän riskin rajauksen vastapainona hyväksyttävä yhtiön omaisuuden pysyvyyden ja yhtiön velkojien suojaamistarpeesta johtuvat rajoitukset saada hyväkseen varoja yhtiöstä, ja toisaalta juuri näistä rajoituksista johtuen, hänellä on mahdollisemman vapaasti oltava oikeus siirtää hänen osakkeen muodossa yhtiöön tekemäänsä sijoitukseen (panokseen) liittyvä riski. Keskeistä näiden periaatteiden yhteen kytkeytymisessä on myös se, että niiden tavoitteena on suojata yhtiön velkojia osakkeenomistajan, ja erityisesti osakkeenomistajan velkojien vaateita vastaan sekä myös osakkeenomistajaa toisen osakkeenomistajan opportunisteilta.

Perinteisesti velkojien suojaaminen on järjestetty siten, että yhtiöön osakkeen merkintämaksun muodossa tehdyt sijoitukset ovat kirjattu sidotun oman pääoman eräksi, joista ei ole saanut jakaa noudattamatta velkojiensuojamenettelyä. Näin osakkeen merkintämaksuna yhtiöön tullut pääoma on toiminnut velkojia suojaavana peruspääomana sekä alentamismekanisminsa osalta myös kuvannut oman ja vieraan pääoman välistä maksunsaantijärjestystä.³⁶ Osakeyhtiölain varallisuus- ja pääomajärjestelmä sekä SVOP -rahaston käyttöönotto on muuttanut olennaisesti aikaisemmin vallinnutta tilannetta. SVOP -rahaston monimuotoiset muodostumistavat on kuvattu edellä. Osakeyhtiölain varallisuus- ja pääomajärjestelmästä seuraa, että sidottu oma pääoma on ainakin jossain määrin menettänyt merkitystään velkojien suojaamisme-

³⁶ Ks. maksunsaantijärjestyksestä tarkemmin Mähönen – Villa 2006 II, s. 19 ss.

kanismina.³⁷ Velkojen suojaamisen ydin perustuu voimassa olevassa osakeyhtiölaissa lähtökohtaisesti OYL 13:2:ssä lausuttuun edellytykseen, että varoja ei saa jakaa, jos yhtiö on maksukyvytön tai yhtiö menettää maksukykynsä varojen jakamisen seurauksena ja tämä tiedetään tai pitäisi tietää päättäessä varojen jakamisesta sekä muuhun oman pääoman pysyvyyttä koskevaan sääntelyyn.

4.2.2 Osake ja yhtiö -relaatio

SVOP -rahastosta tapahtuvan varojenjakamisen taloudellisen luonteen tarkempi ymmärtäminen edellyttää ymmärrystä osakeyhtiön varallisuus- ja pääomajärjestelmän sisällöstä ja erityisesti sen hahmottamista, mitä osakkeen muodossa yhtiöön tehty pääomansijoitus osakeyhtiöoikeudellisesti sisältää. Osake ei ole yksiselitteisesti määritelty omistuksen aineellinen kohde, vaan osakkeen sisältö voidaan kuvata eräänlaiseksi osuudeksi osakeyhtiössä, joka sisältää oikeuksia ja velvollisuuksia. Osake sisältää lähtökohtaisesti osakeyhtiölaissa ja yhtiöjärjestyksessä sekä tietyissä tapauksissa yhtiön perustamisoppimuksessa, osakkeen antamista koskevassa yhtiökokouksen päätöksessä sekä merkintäoppimuksessa määrättyjä ja sovittuja oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka kohdistuvat osakkeen välityksellä sen omistajaan. Nämä oikeudet ja velvollisuudet muodostavat yhtiön ja osakkeenomistajan välille yhtiö- ja rahoitussuhteen, jonka osapuolia ovat yhtiön antamien osakkeiden omistajat. Tämä suhde toimii myös osakkeenomistajan ja yhtiön välisenä perussuhteena.³⁸

Osakkeenomistaja ei omista osakkeen omistamisen välityksellä tiettyä yksilöityä osuutta yhtiöstä, eikä hänen omistuksensa kohdistu OYL 1:2.1:sta ilmenevän omistuksen erillisyyden säännön perusteella tiettyyn osuuteen yhtiöstä taikka osaan yhtiön omaisuudesta, vaan yhtiö omistaa itsenäisesti oman omaisuutensa. Tämän artikkelin teeman kannalta merkityksellistä on se, että osake ei myöskään ilmennä oikeutta tiettyyn yhtiön tilinpäätöksen

taseen osoittamaan osuuteen taseen vastattavaa tai vastaavaa -puolen eristä, vaan osake tuottaa ne oikeudet yhtiön varallisuuteen, jotka ovat johdettavissa osakeyhtiölaista tai yhtiöjärjestyksestä. Konkreettisesti osakkeen taloudellisten oikeuksien sisältö ilmenee oikeutena saada osakeyhtiölain tai yhtiöjärjestyksen osoittama osakkeen jako-osa yhtiön varallisuudesta yhtiötä purettaessa sen jälkeen kun yhtiön velat ovat maksettu tai oikeutena saada yhtiön toiminnan aikana yhtiöstä varoja jaettaessa yhtiön varoja OYL 13 luvussa ja yhtiöjärjestyksessä tarkemmin määrättyillä tavoilla. Osakkeeseen liitty myös hallinnollisia oikeuksia, mutta niiden käsitteleminen ei liity tämän artikkelin teemaan.

Kun arvioidaan osakkeelle ja kunkin osakkeen omistuksen perusteella tämän osakkeen osakkeenomistajalle tapahtuvien varojen jakamista ja varojen jakamiseen käytettävien varojen kohdentamista, osakeyhtiölain systematiikassa ratkaisevaa on, ettei osake tuota mitään yksilöitävissä olevaa osuutta yhtiön tilinpäätöksen taseen vastaavaa -puolen osoittamiin varoihin, eikä myöskään vastattavaa -puolen tase-erien määristä (sisällöstä). Osakeyhtiöoikeudellisen doktriinin mukaan osake tuottaa jakamattoman osuuden yhtiön varallisuuteen, ja käytännössä yhtiön oman pääoman määrää vastaavaan varallisuuden määrään, joka konkretisoituu viime kädessä jaettaessa yhtiön varoja jako-osuutena yhtiön osakkeiden omistajille yhtiötä purettaessa joko niin, että osakkeelle velkojen maksun jälkeen tuleva jako-osa on osakkeen merkintämaksua suurempi tai pienempi.³⁹

Jossain määrin yksinkertaistettuna taseen vastaavaa -puolen erät osoittavat yhtiön varallisuuden määrän ja sisällön. Vastaavasti taseen vastattavaa -puolen erät osoittavat yhtiöön sijoitetun oman pääoman, taseen vastaaviin tehtyjen omaisuuden arvonmuutosten vastakirjaukset (arvostusrahastot), yhtiön toiminnan tuloksena syntyneet voittovarot tai tappion sekä velkana yhtiön käyttöön saatujen

³⁷ Ks. tarkemmin sidotun oman pääoman merkityksestä velkojen suojajärjestelmänä *Villa, Seppo*: Mihin sidottua omaa pääomaa enää tarvitaan? Teoksessa *Business Forum 2010*, Helsinki 2010, (Villa 2010), s. 2010, s. 333–371.

³⁸ *Mähönen – Villa 2006 II*, s. 97 ss.

³⁹ Ks. *Mähönen – Villa 2006 II*, s. 102 ss.

varojen määrän. OYL 8:1.1:n jaottelulla sidottuun ja vapaaseen omaan pääomaan on merkitystä arviotaessa, minkälaista menettelyä noudattamalla yhtiön omaa pääomaa voidaan jakaa yhtiön toiminnan aikana. Tässä yhteydessä on huomattava, että sidottuun omaan pääomaan kirjattavat arvostuserät ovat absoluuttisesti jakokelvottomia. Osakkeen residuaalisesta⁴⁰ rahoitusinstrumenttiluonteesta johtuen osakeyhtiölain mukaan varoja jaetaan OYL 13 luvussa kuvatuilla tavoilla, eikä varojen jakamisessa ole näin *osakeyhtiöoikeudellisesti* kyse osakkeen merkintämaksun muodossa tai muulla tavalla oman pääoman ehdoin – kuten SVOP -rahastosijoituksena – yhtiölle maksettujen varojen palauttamisesta toisin kuin velan kohdalla. Velan taloudelliseen luonteeseen liittyy, että velaksi annettu pääoma maksetaan takaisin velan ehtojen mukaisesti.

Osakeyhtiöoikeudellisessa kontekstissa on suhtauduttava lähtökohtaisesti kielteisesti ajatukseen siitä, että voimassa olevan osakeyhtiölain mukaisessa varallisuus- ja pääomajärjestelmässä tilinpäätöksen taseen vastaavaa tai vastattavaa -puolen oman pääoman eria voitaisiin osakeyhtiöoikeudellisesti millään tavalla ”korvamerkitä” kuuluvaksi tietylle osakkeelle, osakkeenomistajalle tai vastikkeettomasti yhtiöön tekemän sijoituksen tekijälle, kuten SVOP -sijoituksen tekijälle. Tämän sisältöinen taseerien jakaminen osakkeenomistajien tai sijoituksia

tehneiden välillä on kuitenkin sopimusoikeudellisesti mahdollista. Sopimuksen täyttämisen on osakeyhtiön varojen jakamisen osalta kuitenkin tapahduttava noudattamalla osakeyhtiölain varojen jakamisen menettelyllisiä ja aineellisia säännöksiä, joita on kuvattu suppeasti edellä. Kokonaan eri asia on myös se, että osakkeita (eli osakkeiden tuottamia oikeuksia ja velvollisuuksia) erilajistamalla voidaan osakkeiden (osakelajien) välisissä suhteissa osakkeen (tietyn osakelajin) tuottamia oikeuksia määrittää eri tavalla suhteessa toisten osakkeiden (osakelajin) tuottamiin vastaaviin oikeuksiin jaettaessa yhtiön varoja yhtiön toiminnan aikana tai yhtiötä purettaessa. Näin erilajisilla osakkeilla voi olla yhtiön toiminnan aikana esimerkiksi toisistaan eroava osinko-oikeus tai etusija saada jako-osuutta ennen muita osakelajeja tai oikeus saada muita osakelajin osakkeita suurempi jako-osa. Osakkeiden erilajistaminen ei kuitenkaan mitenkään tarkoita poikkeamista osakkeen tuottamasta jakamattomasta osuudesta osakeyhtiöön.⁴¹ Vastaavasti OYL 13:6.4:n mukaista menettelyä noudattamalla tapahtunut varojen jakaminen ei mitenkään muuta osakkeen jakamattomuus -käsitteen sisältöä.

Kirjanpidollisesti on sinänsä mahdollista, että SVOP -rahastoon ja osakepääomaan merkittyjen varojen osalta pidetään kirjaa siitä, millä tavalla tase-erään on tehty merkintöjä. Näin on mahdol-

⁴⁰ Osakesijoituksen viime- tai takasijaiseen asemaan (ks. OYL 20:15) liittyvän sijoitusriskin vastaaminaisuutena on sijoitusriskin *residuaalinen* luonne. Riskillisimmälle sijoitukselle eli osakkeenomistajan sijoitukselle kuuluu se mahdollinen yritystoiminnan tuottama lisäarvo, joka jää jäljelle sen jälkeen, kun muiden vaateiden omistajien suoritukset ovat tulleet täysimääräisesti suoritetuiksi. Osakkeenomistajan residuaalinen asema nostaa yhtiöoikeudellisensääntelyn ytimeen juuri osakkeenomistajat, koska heillä on maksunsaantijärjestyksen osoittamalla tavalla viimesijainen riski yritysvaallisuuden huonosta hoidosta. Koska osakkeenomistajan vaateet tyydytetään viimeksi kaikkien muiden vaateiden jälkeen yrityksen konkurssissa tai muussa purussa, on heillä tärkein intressi varmistaa, että yritys toimii tehokkaasti eikä mene konkurssiin. Vastaavasti, koska osakkeenomistajat voivat jakaa sen osan yrityksen nettovarallisuudesta, jota ei tarvita yrityksen muiden velvoitteiden täyttämiseen ja yrityksen maksukykyisenä pitämiseen, heillä on tärkein intressi maksimoida yrityksen varallisuus maksimoidakseen oman tuottonsa. Ks. *Mähönen – Villa* 2006 I, s. 195 ss.

⁴¹ Jako-osaisia ovat ne osakkeet, joiden tuottamaa oikeutta yhtiön varoihin ei ole rajoitettu. Osakeyhtiölain sääntelyn lähtökohtana on, että kaikki osakkeet tuottavat jako-osaisen oikeuden yhtiön varoihin (OYL 3:1.1:n 1. virke ja OYL 20:15.1). Jos tästä pääsäännöstä halutaan poiketa, siitä on määrättävä yhtiöjärjestyksessä. Jako-osattomiksi kutsutaan sellaisia osakkeita, joiden osalta yhtiöjärjestyksessä on kiinteästi määrätty, mikä on osakkeen tuottama osuus yhtiön varoista yhtiön toiminnan aikana ja yhtiötä purettaessa. Kiinteämääräisyys tarkoittaa sitä, että osake ei tuota osuutta yhtiön tuottamaan mahdolliseen lisäarvoon, vaan osake on maksettava takaisin yhtiöjärjestyksessä määrätystä hinnasta. Tavanomaista on, että tällaiseen osakkeeseen liittyy OYL 15:10.1:ssa tarkoitettu yhtiötä velvoittava lunastusehto. Tällaiselle osakkeelle on myös tunnusomaista, että sille maksettava tuotto määritetään kiinteäksi ja maksunsaantiasemaltaan paremmaksi kuin mikä on jako-osaisen osakkeiden oikeus tuottoon yhtiön toiminnan aikana. Tavanomaista myös on, että jako-osattoman osakkeen oikeus osinkoon määritetään siten, että se on yhtiökokouksen päätöksestä riippumaton. Ks. *Mähönen – Villa* 2006 II, s. 106 ja 109.

lista esimerkiksi pitää kirjaa siitä, mikä osa SVOP-rahastoon merkityistä varoista on peräisin osakkeen merkintämaksusta, osakepääoman, vuoden 1978 osakeyhtiölain vara- tai ylikurssirahaston alentamisesta, rahastoon tehdyistä vastikkeettomista sijoituksista, optio- tai muista erityisistä oikeuksista maksetusta määrästä tai siirrosta voittovaroista. Vastaavasti myös osakepääoman osalta voidaan pitää kirjaa siitä, mitkä osakepääomaan tehdyt merkinnät perustuvat osakkeen merkintämaksuun, vastikkeettomaan osakepääomasijoitukseen taikka mitkä siirtoon voittovaroista, muusta vapaasta omasta pääomasta, kuten SVOP-rahastosta tai vuoden 1978 osakeyhtiölain vara- tai ylikurssirahastosta. Seuraaminen saattaa olla vaikeaa ja vaatii kirjanpidollista osaamista. Lisäksi sulautumisesta seuraa vielä, että sulautuvan yhtiön oman pääoman tase-erien taloudellinen luonne muuttuu vastaanottavassa yhtiössä osakkeen merkintämaksua vastaavaksi.

5 SVOP -rahaston jakaminen ja varojen saajan verotus

5.1 Varojen alkuperän merkityksestä verotuksessa

Varojen jakamisen suhteen syntyy verotuksessa ongelmia erityisesti siitä, että erityisesti SVOP-rahaston varat ovat voineet muodostua hyvin

monella eri tavalla. Kuten edellä on esitetty, rahastoon on voitu:

1. merkitä osakeannissa uudesta tai yhtiön hallusta olevasta osakkeesta maksettuja varoja;
2. merkitä yhtiön antamista optio-oikeuksista tai muista erityistä oikeuksista maksettuja varoja;
3. tehdä niin sanottu suora vastikkeeton pääoman sijoitus;
4. merkitä varoja taseen sisäisinä siirtoina tai
5. merkitä varoja muuntamalla velka sijoitetun vapaan oman pääoman sijoitukseksi.

Rahasto voi siis sisältää varoja, joiden *taloudellinen lähde* on osakkeesta yhtiölle maksettu määrä, osakepääoman, vara- tai ylikurssirahaston alentaminen (siis sidottu oma pääoma, OYL 14:1.1:n 1. virke), voittovarat, optio-oikeudesta tai muusta erityisestä oikeudesta yhtiölle maksettu määrä, osakkeenomistajien omistuksen suhteessa, tietyn osakkeenomistajan tai sivullisen tekemät vastikkeettomat sijoitukset tai velan⁴² konvertointi.⁴³ SVOP -rahastoon merkittyjen varojen jakamisen merkittävä käytännön verotuksellinen ongelma liittyy siihen, että rahastoon eri lähteistä tulleet varat sekoittuvat ja ajan kuluessa on hyvin vaikeaa seurata kunkin jaetun euron alkuperäistä lähdettä ja tätä lähdettä vastaavaa varojen taloudellista luonnetta. Tämän lisäksi yritysjärjestelyissä, erityisesti absorptiosulautumisessa, sulautuvan yhtiön koko oma pääoma – siis niin sidottu kuin vapaakin oma

⁴² SVOP -rahastoon tehtävän sijoitusvelvoitteen maksamiseen kuittaamalla vastasaaminen ei sovelleta OYL 9:10.2:n määräystä siitä, että sijoitusta koskeva maksu voidaan kuitata yhtiöltä olevalla saamisella ainoastaan yhtiön hallituksen suostumuksella, vaan kuittaukseen sovelletaan yleisiä velvoiteoikeudellisia sääntöjä. Siten kuittaus voidaan toteuttaa osapuolten haluamalla tavalla heidän välisellään sopimuksella ja se tulee voimaan sopimuksen mukaisesti. Kuittaus voidaan saada aikaan myös vastoin toisen osapuolen tahtoa. Tällöin kyseessä on niin sanottu pakollinen eli lakiperusteinen kuittaus. Se perustuu kuittausta haluavan puolen yksipuoliseen tahdonilmaisuun. Sen voi tehdä henkilö (osakeyhtiö), jolla on määrittämisvalta vastasaatavasta. Kuittauksessa velkojan näkökulmasta katsottuna saamisoikeus lakkaa kyseessä olevan saamisen osalta, eikä velkoja saa sen sijaan muutakaan oikeutta, koska sijoitus on vastikkeeton. Toisaalta sijoitus perustuu yhtiön ja sijoituksen tekijän väliseen sopimukseen silloinkin, kun se tehdään muuntamalla velkojan saaminen yhtiöltä. Sopimukseen perustuen on olemassa vastakkaiset velat. Yhtiö ei luonnollisesti voi yksipuolisesti ilmoittaa velkojalle velan muuntamisesta vastikkeettomaksi osakepääomasijoitukseksi, vaan muuntaminen edellyttää sopimista. Toisin sanoen muuntamisessa tilanne kehittyi niin, että yhtiöllä on sopimukseen perustuva saaminen velkojalta, johon liittyvän suoritusvelvoitteen velkoja täyttää kuittaamalla vastasaamisensa yhtiöltä. Ks. *Mähönen – Villa 2009*, s. 403.

⁴³ *Mähönen – Villa 2009*, s. 447.

pääoma – voi tulla merkityksi vastaanottavan yhtiön sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon OYL 6:9.1 tai 2:n perusteella edellä esitetyllä tavalla.⁴⁴

SVOP -rahastosta tapahtuvan varojenjaon verotuksesta ei ole vielä laintasoisia verosäännöksiä eikä asiasta ole vielä myöskään oikeuskäytäntöä. Ratkaisut KHO 2006:29 ja KVL 9/2008⁴⁵ (KHO 14.11.2008, ei muutosta, julkaisematon) ovat koskettaneet sijoituksen tekemistä yhtiöön ja tämän sijoituksen luonnetta yhtiön verotuksessa, ei varojen jakamista osakkeenomistajille.⁴⁶ Tällä hetkellä ainoa ohjeistus varojen jakamisen verotuksesta on Verohallituksen ohje ”Uuden osakeyhtiölain vaikutuksia verotukseen”.⁴⁷ SVOP -sijoituksen verotuskohtelun avoimuus on hyvä esimerkki sektorikohtaisesta sääntelystä, johon viitattiin artikkelin alussa.⁴⁸

5.2 Verohallituksen ohje

5.2.1 SVOP -rahastoon pääomansijoituksena sijoitetut varat

Verohallituksen ohjeesta ilmenee, että varoja jaettaessa relevantti kysymys kohdistuu siihen, kohdellaanko SVOP -rahastosta jaettavia varoja

saajan verotuksessa osakkeen luovutusta vai osinkoa koskevien verosäännösten mukaisesti ja millä perustella rajanveto näiden kahden verotustavan välillä tehdään. Seurataanko rajanvedossa osakeyhtiöoikeudellista varojen jakamisen luonnetta, vai tukeudutaanko siinä perinteiseen vero-oikeudelliseen doktriiniin siitä, että osakkeesta yhtiölle maksettuun määrään saakka muiden kuin voittovarojen jakamista kohdellaan saajan verotuksessa osakkeen luovutuksen verotusta vastaavalla tavalla. Rajanvetoa vaikeuttaa se, ettei tuloverolainsäädännössä ole osingon määritelmää, vaan verosääntelyn kohteena on, miten osinkoa verotetaan.

Osakeyhtiöoikeudessa osingolla tarkoitetaan yhtiökokouksen tekemään voitonjakopäätökseen perustuvaa yhtiön varojen vastikkeetonta jakamista osakkeenomistajille noudattamalla osakeyhtiölain varojen jakamisen aineellisia ja menettelyllisiä säännöksiä. Taloudellisen luonteensa puolesta osingon maksaminen pitää sisällään tuoton maksamista osakkeen omistajalle yhtiön käyttöön saadusta omasta pääomasta. Osakeyhtiön jakaessa osakkeen omistuksen perusteella osinkoa jakokelpoisista voitovaroistaan noudattaen osingonjaosta säädettyä menettelyä, merkitystä ei ole sillä, juontuvatko

⁴⁴ Tässä yhteydessä on erityisesti huomattava, että KPL 5:2 a:n perusteella rahoitusvälineet voidaan arvostaa käypään arvoon ja tämä käyvän arvon muutos voidaan merkitä taseen omaan pääomaan sisältyvään käyvän arvon rahastoon, joka on OYL 8:1.1:n mukaan sidottua omaa pääomaa ja absoluuttisesti jakokelvotonta. Myös näin muodostunut oman pääoman erä, kuten myös KPL 5:17:ssä tarkoitettuna arvonkorotuksena arvonkorotusrahastoon merkitty määrä, voidaan merkitä sulautumisessa sulautuvan yhtiön muun oman pääoman ohella vastaanottavan yhtiön SVOP -rahastoon.

⁴⁵ Ks. ratkaisusta tarkemmin Mähönen – Villa 2009, s. 398–399.

⁴⁶ Kuten Andersson, Ikkala ja Penttilä [*Andersson, Edward, Ikkala, Jarmo, Penttilä, Seppo*: Elinkeinoverolain kommentaari, Helsinki 2009, (*Andersson – Ikkala – Penttilä* 2009) s. 136] toteavat, vero-oikeudessa on poikkeuksetta katsottu, että pääomansijoitukset eivät ole saajana veronalaista tuloa. EVL 6.1 §:n 2 kohdan mukaan yhteisön osake- tai osuuspääomana tai muuna pääomansijoituksena saamat erät eivät ole veronalaista tuloa. Tuloa eivät myöskään ole ratkaisun KHO 1978 II 524 mukaan siirrot oman pääoman sisällä, kuten siis siirto osakepääomasta, vuoden 1978 osakeyhtiölain vara- tai ylikurssi-rahastosta tai voittotililtä SVOP -rahastoon. Arvioitaessa EVL 6.1 §:n 2 kohdan ”muuna pääomansijoituksena” saatujen erien pääomansijoituksen luonnetta, on perusteltua lähteä siitä, että pääomansijoituksina pidetään ainakin yhtiön osakkeenomistajien sijoituksia, jotka suoritetaan ilman välitöntä ja suoraan vastaasuoritusta ja jotka ovat pysyviä ja lopullisia. Näin ainakin yhtiön *osakkeenomistajien* tekemänä SVOP -sijoitus olisi EVL 6.1 §:n 2 kohdassa tarkoitettu pääomansijoitus. Ks. *Andersson* ym. s. 139–140. Ks. myös *Mähönen – Villa* 2009, s. 403–408.

⁴⁷ Verohallituksen ohje: Uuden osakeyhtiölain vaikutuksia verotukseen. Ohje Dnro 206/345/2007, 8.3.2007. (Verohallitus 8.3.2007).

⁴⁸ Valtiovarainministeriö valmisteli luonnoksen hallituksen esitykseksi (VM076:00/2009) syksyllä 2009, joka koski muun muassa SVOP -rahaston jakamisen verotusta. Tuon esityksen mukaan saajan verotuksessa osinkona pidettäisiin ja siten osinkoverotuksen piirissä olisivat myös SVOP -rahastoa jakamalla, osakepääomaa ja vuoden 1978 osakeyhtiölain vara- ja ylikurssi-rahastoa alentamalla tapahtua jakaminen. Esityksen mukaan siis varojenjakoa, jossa osakkeen omistusoikeus ei vaihdou, verotettaisiin osinkona. Vain poikkeustapauksessa SVOP -rahaston jakamisen sekä osakepääoman ja vuoden 1978 vara- ja ylikurssi-rahaston jakaminen verotettaisiin kuin osakkeen luovutus. Ks. VM076:00/2009, s. 23–24.

voittovarot yhtiölle veronalaisista tai verovapaista tuloista. Olennaista on se, että jako tapahtuu tilikauden tai aikaisempien tilikausien voittotililtä.⁴⁹ Verohallituksen ohjeen mukaan, kun yhtiö jakaa varoja vapaan oman pääoman rahastosta, yhtiön tulee verotuksessaan erikseen selvittää, onko kysymyksessä voittovarojen jakaminen vai pääoman palauttaminen. Jos sijoitetun vapaan oman pääoman rahaston varojen jakaminen rajoittuu varoihin, jotka ovat alun perin syntyneet osakkeenomistajien tai muiden kuin osakkeenomistajien tekemien pääomansijoitusten myötä, varojen jakamista on Verohallituksen käsityksen mukaan pidettävä saajan verotuksessa *pääomanpalautuksena*⁵⁰ ja osakeyhtiöoikeudellisesti SVOP -rahaston jakamisena, kuten edellä on todettu.

Kuten yllä sanotusta ilmenee, verohallituksen ohjeessa painotetaan SVOP -rahastosta jaettavien varojen alkuperäistä taloudellista luonnetta. Tällöin on erityisesti huomattava, että ohjeessa sanottu: ”jotka ovat alun perin syntyneet osakkeenomistajien tai muiden kuin osakkeenomistajien tekemien pääomansijoitusten myötä” ilmeisesti kuvaa sitä, että varoja jaettaessa varojen pääomansijoitusluonnetta arvioidaan lähtökohtaisesti *osakeyhtiöoikeudellisesta* näkökulmasta katsottuna. Verohallituksen ohjeesta voidaan myös epäsuorasti päätellä, että siinä on lähtökohtaisesti ajateltu, että muun kuin osakkeenomistajan tekemää sijoitusta SVOP -rahastoon on pidettävä yhtiön verotuksessa pää-

omansijoituksena osakkeesta maksettavaan määrään rinnastuvana. Näin jaettaessa varoja SVOP -rahastosta, jaettuja varoja on perusteltua käsitellä saajan verotuksessa osakkeen luovutukseen rinnastettavana, jos varojen alkuperäinen lähde on yhtiöön tehty pääomansijoitus siitä riippumatta, perustuvatko tehdyt merkinnät SVOP -rahastoon osakkeesta yhtiölle maksettua määrään tai osakevastikkeetta yhtiöön oman pääoman ehdoin sijoitettuun varoihin. Sanotusta seuraa, että niiden SVOP -rahastossa olevien varojen jakamista (osakkeenomistajille), joiden alkuperäinen lähde on osakkeesta yhtiölle maksettu määrä (merkintämaksu), optio-oikeuden tai muun erityisen oikeuden merkintämaksu, osakepääoman tai vuoden 1978 osakeyhtiölain mukaisen vara- tai ylikurssirahaston alentaminen, SVOP -rahastoon tehty vastikkeeton sijoitus rahana, apporttina tai muuntamalla velka ja vastikkeeton osakepääomasijoitus, kohdellaan saajan verotuksessa pääomanpalautuksena edellyttäen, *ettei oikeustilaa muuteta lailla*.⁵¹

Jos yhtiö osakkeen luovutuksen jälkeen jakaa varoja sijoitetun vapaan oman pääoman rahastosta uudelle osakkeenomistajalle, Verohallituksen käsityksen mukaan varojen jakoa on myös uuden osakkeenomistajan verotuksessa pidettävä pääoman palautuksena siltä osin kuin sijoitetun vapaan oman pääoman rahaston varojen jakaminen rajoittuu varoihin, jotka ovat alun perin syntyneet pääomansijoitusten myötä.⁵² Verohallituksen kanta

⁴⁹ Ks. Mähönen – Villa 2009, s. 448 ss.

⁵⁰ Verohallituksen ohjeessa sanottu heijastaa eräänlaista analogiaa vuoden 1978 osakeyhtiölain varallisuusjärjestelmälle ominaiseen jaotteluun sidotun ja vapaan oman pääoman välillä. Vuoden 1978 osakeyhtiölain mukaan osakkeesta maksettava määrä merkittiin aina sidottuun omaan pääomaan (osakepääomaan ja vararahastoon, vuodesta 1997 lähtien ylikurssirahastoon). Osakeyhtiölain mukaan on mahdollista, että osakkeen merkintähinta merkitään kokonaisuudessaan SVOP -rahastoon. Tässä suhteessa järjestelmissä on huomattava ero. Vuoden 1978 osakeyhtiölain aikaisessa oikeuskäytännössä sidotun oman pääoman palautus, niin osakepääoman kuin vararahaston ja ylikurssirahastonkin, on katsottu osakkeiden luovutukseen rinnastettavaksi tuloksi. Näin on toimittu silloinkin, kun kysymys on ollut pelkän ylikurssirahaston palauttamisesta, eikä osakkeiden lukumäärä muutu. Palautettu määrä on tällöin rinnastettu osakkeiden luovutushintaan. Ratkaisussa KHO 2005:24 on katsottu, että hankintamenona tulee vähentää ”alennusta vastaava määrä”. Ratkaisusta KVL 60/2004 (KHO 11.4.2005 taltio 814, ei muutosta, julkaisematon) ilmenee, että hankintamenona vähennettävä määrä on rahastosta palautettavan määrän suuruinen. Tätä linjaa tukee ratkaisu KHO 2006:65, jonka mukaan ylikurssirahaston palauttamiseen sovelletaan ”vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti luovutusvoiton verottamisesta annettuja EVL:n säännöksiä.” Ks. Mähönen – Villa 2009, s. 449.

⁵¹ Ks. VM076:00/2009.

⁵² Ks. Verohallitus 8.3.2007.

on perusteltu ja vastaa edellä osakkeen sisällöstä sanottua. Kun sijoitus on perustunut pääomansijoitukseen, ei sen luonne yhtiön näkökulmasta muutu, vaikka sijoituksen tehnyt osakkeenomistaja luopuu osakeomistuksestaan sijoituksen tekemisen jälkeen. Vastikkeellisessa saannossa osakkeenomistaja on siis tavallaan vaihtanut omistamansa osakkeen tuottamat oikeudet ja velvollisuudet yhtiössä rahaan tai muuhun osakkeesta sen omistusoikeuden luovutuksen perusteella seuraavaan suoritukseen. Vastikkeettomassa luovutuksessa osakkeen edustama taloudellinen arvo siirtyy luovutuksen saajalle korvauksetta. Kyse on siis osakkeen (eli sen tuottaminen oikeuksien ja velvollisuuksien) osuudesta osakeyhtiöön, ei osakkeenomistajan osuudesta.⁵³

5.2.2 Muut SVOP -rahastoon merkityt varat

Kirjanpitosääntelyn mukaan tuloslaskelman osoittama voitto kirjataan taseen voittotilille. Tilikauden voitto on yleensä verotettua, mutta se voi sisältää myös eriä, jotka ovat verotuksessa tietyissä tapauksissa verovapaita, kuten käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksesta saatu voitto tai tietyt osinkotulot. On myös mahdollista, että siirryttäessä soveltamaan KPL 5:2 a:ssä tarkoitettua rahoitusvälineiden käyvän arvon mukaista arvostusta ja kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja, vapaaseen omaan pääomaan voittovaroihin merkitään siirtymäkauden eriä ja tiettyjen rahoitusvälineiden arvonnousuja. Nämä realisoitumattomat arvonnousut ovat jakokelpoisia varoja ilman eri sääntelyä. Kuten edellä on todettu, osakeyhtiölaki ei estä, että voittovaroista siirretään varoja SVOP -rahastoon. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa SVOP -rahastossa voi olla varoja, joiden alkuperäinen lähde on yhtiöön tehty pääomansijoitus, yhtiön verotettu voitto, tietyt verovapaat erät tai verottamattomia ja realisoitumattomia arvonnousuksiin perustuvia arvostuseriä. Verohallituksen sijoitetun vapaan oman pääoman rahaston jakamista koskevassa ohjeessa

lähdetään siitä, että yhtiön tulee erikseen selvittää, onko kysymyksessä voittovarojen jakaminen vai pääoman palauttaminen. Jos SVOP -rahaston varojen jakaminen rajoittuu varoihin, jotka ovat vero-oikeudelliselta luonteeltaan pääomansijoituksia, varojen jakamista on Verohallituksen käsityksen mukaan pidettävä pääomanpalautuksena. Sanotusta seuraa, että verotuksessa voittovarojen jakamiseen sovelletaan osinkoa koskevia säännöksiä, vaikka varat palautettaisiin osakeyhtiöoikeudellisesti SVOP -rahastoa jakamalla.⁵⁴

Verohallituksen ohjeessa todetaan: ”Ellei riittävän luotettavasti voida selvittää, että sijoitetun vapaan oman pääoman rahastosta jaetut varat ovat luonteeltaan pääomanpalautusta, varojen jakoon sovelletaan verotuksessa osinkoa koskevia säännöksiä. Jos sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon on tehty sekä pääomansijoituksia että siirretty voittovaroja, voittovarojen siirtäminen rahastoon ei merkitse automaattisesti varojen jaon katsomista kaikilta osin osingonjaoksi. Varojen jako tulkitaan tällöin verotuksessa pääomanpalautukseksi tai osingoksi pääomasijoitusten ja siirrettyjen voittovarojen suhteessa sijoitetun vapaan oman pääoman rahastossa”.⁵⁵ Verohallituksen ohje pitää sisällään verotusta koskevia oletettavia. SVOP -rahaston jakaminen verotetaan osinkona, ellei verovelvollinen osoita, että jaettujen varojen alkuperäinen luonne on yhtiöön tehty pääomansijoitus. Jos jaettujen varojen tarkkaa lähdettä ei osoiteta ja jos rahastossa on niin yhtiöön tehtyjä pääomasijoituksia kuin siirrettyjä voittovaroja, verotuksessa tehdään jako pääomanpalautuksen ja osingon verotuksen välillä noudattaen rahastoon merkittyjen mainittujen varojen suhdetta. On myös mahdollista, että pääomanpalautuksena palautetaan voittovaroista siirrettyjä varoja ja näin verotus tapahtuisi osingon verotuksen perusteella. Sanotusta seuraa, että osakkeenomistajan intressissä on, että yhtiö pitää kirjaa SVOP -rahastoon merkittävien erien alkuperäisestä luonteesta. Tämä

⁵³ Ks. Mähönen – Villa 2009, s. 451.

⁵⁴ Ks. Verohallitus 8.3.2007.

⁵⁵ Ks. Verohallitus 8.3.2007.

antaa liikkumatilaa valita kuhunkin tilanteeseen sopivin ja verotehokkain tapa jakaa SVOP -rahastoa osakkeenomistajille.

5.3 *De lege ferenda*

Verohallituksen SVOP -rahaston jakamisen verotusta koskevaa ohjetta voidaan pitää neutraalina. Siinä tunnustetaan SVOP -rahastoon osakkeen merkintämaksuna tulleiden varojen taloudellinen luonne ja hyväksytään niiden jakamisen verottaminen varoja saavan osakkeenomistajan verotuksessa osakkeen luovutukseen rinnastettavana eli verotuksen termein: yhtiön sijoitetun oman *pääoman palautusta* koskevan vero-oikeudellisen doktriinin mukaisesti⁵⁶. Toisaalta siinä varmistetaan yhtiön voitosta syntyneiden varojen jakamisen verottaminen noudattamalla osinkoa koskevia verosäännöksiä silloinkin, kun varat jaetaan SVOP -rahastosta tai muusta vapaan oman pääoman rahastosta, jos jaettavien varojen taloudellinen lähde on yhtiön voittovarot.

Kuten edellä on todettu, Valtiovarainministeriö esitti syksyllä 2009 luonnoksen osakeyhtiön varojen jaon verotukseksi.⁵⁷ Tuon esityksen perusidean ja päälinjausten mukaan osakeyhtiölaissa tarkoitettu voitonjako, varojenjako osakeyhtiön muista vapaan oman pääoman rahastoista kuin myös varojen jakaminen alentamalla osakepääomaa sekä vuoden 1978 osakeyhtiölain vara- ja ylikurssirahastoa verotettaisiin saajan osinkotulona. Osinkotulona verottamisen asemasta muu varojenjako kuin voittovarojen jakaminen voitaisiin verottaa ehdotuksen mukaan tiettyjen edellytysten vallitessa pääoman palautuksena ja siis osakkeen luovutusta koskevan verotuksen mukaisesti, kuten yleensä transaktiot, joissa osakkeen omistus vaihtuu. Valtiovarainministeriön ehdotus heijastaa näkemystä, joka näyttää pitkälti tukeutuvan osakeyhtiöoikeudellisen varojen jakamista koskevaan doktriiniin. Systemaattiselta kannalta on kannatettavaa, että oikeudellisia ilmiöitä (tässä varojen jakamista)

kohdeltaisiin oikeudenalasta riippumatta perusteiltaan samalla tavalla. Tämän tapainen sääntely on harvinaista yritys juridiikan piirissä. Ehdotuksesta annetuissa lausunnoissa esitystä kritisoitiin, koska siinä ehdotettu sääntely muuttaisi perusteiltaan varojen jakamisen verotusta ja osakkeen muodossa sijoitetun pääoman palauttamisen verotusta osinkona miellettiin kohtuuttomaksi. Ehdotus ei ole vielä johtanut ainakaan tätä artikkelia elokuussa 2010 kirjoitettaessa lainsäädäntötoimiin. Toisaalta, kuten edellä jaksoissa 3. ja 4. esitetystä ilmenee osakeyhtiölain mukaisesta pääomajärjestelmästä ja erilaista mahdollisuuksista jakaa varoja seuraava vero-oikeudellisesti hyvin ongelmallisia kysymyksiä. Toistamatta edellä sanottua on kuitenkin syytä nostaa esille yksi esimerkki ongelmallisesta tilanteesta. Se koskee sulautumista.

Osakeyhtiölain osakkeen merkintämaksua koskevat säännökset mahdollistavat sen, että absorptio- ja kombinaatiosulautumisessa sulautuvan yhtiön sidottuun omaan pääomaan kirjattujen varojen alkuperäinen lähde ja taloudellinen luonne voi muuttua esimerkiksi absoluuttisesti jakokelvottomasta sidotusta omasta pääomasta (OYL 8:1.1:n mukaiset arvostusrahastot: arvonkorotusrahasto, käyvän arvon rahasto ja uudelleenarvostusrahasto) tai osakepääomasta jakokelpoiseksi SVOP -rahastoksi ja siis osakeyhtiölain menettelyllisten ja aineellisten säännösten mukaisesti jakokelpoiseksi vapaaksi omaksi pääomaksi. Merkille pantavaa on se, että em. yritysjärjestelyssä verotettu tai verottamaton voitto voi muuttua osakepääomaksi tai SVOP -rahastoksi siten, että muutosten taloudellinen luonne on osakemerkintä. Tässä olennaista on siis se, etteivät sulautuvan yhtiön voittovarot ainakaan lähdekohtaisesti siirry vastaanottavan yhtiön voittovarojen tilille, vaan merkinnät tehdään noudattamalla osakemerkintämaksun merkitsemissääntöjä. Näin voittovarojen alkuperäinen taloudellinen luonne katkeaa: verotettu tai verovapaa voitto muuntuu osakkeen merkintämaksuksi.

⁵⁶ Ks. tarkemmin SVOP -rahaston jakamisen verotuksesta *Mähönen – Villa 2009*, s. 446 ss.

⁵⁷ VM076:00/2009.

Verotuksen näkökulmasta asiaan liittyy merkittäviä ongelmia erityisesti OYL 8:1.1:n mukaisen arvostusrahastojen luonteen muuttumisen sekä laajemmin SVOP -rahaston jakamisen verotuksen osalta. Tässä yhteydessä on erityisesti huomattava, että varojen jakaminen muista vapaan oman pääoman eristä kuin voittotililtä ei osakeyhtiölain näkökulmasta katsottuna ole osingonjakoa, vaan vapaan oman pääoman jakamista riippumatta siitä, millä tavalla jaettavat varat ovat muodostuneet. Arvostusrahastojen jakokelpoiseksi muuttumisen merkitys korostuu, kun otetaan huomioon, että OYL 8:1.1:n mukaisia arvostusrahastoja ei voida käyttää sulautuvassa yhtiössä OYL 11:2:n mukaiseen rahastokorotukseen, eikä niitä voi myöskään käyttää varojenjakoon tai siirtää SVOP -rahastoon edes noudattamalla OYL 14 luvun velkojiensuojamenettelyä, koska ne ovat absoluuttisesti jakokelvottomia. Muiden sulautuvan yhtiön oman pääoman tase-erien muuttumisen osalta tilanne on vähemmän merkityksellinen.

Tällöin aivan keskeinen verotukseen liittyvä kysymys on, millä tavalla verotetaan edellä kuvatuilla tavoilla syntyneestä SVOP -rahastosta suoritettua varojenjakoa. Voidaan perustellusti kysyä, tulisiko näiden varojen verotus perustaa luovutusvoittoverotukseen vai osingon verotukseen. Keskeinen ongelma kohdistuu siihen, että SVOP -rahastosta jaettavien varojen taloudellinen luonne ja alkuperä ovat monitahoisia. Vero-oikeudellisesti merkityksellistä on ensinnäkin se, että OYL 8:1.1:n mukaiset arvostusrahastot, jotka sisältävät realisoitumattomia ja verottamattomia omaisuuden arvomuutoksia, muuttuvat absoluuttisesti jakokelvottomista varoista jakokelpoisiksi. Näin esimerkiksi sulautuvan yhtiön KPL 5:2 a:ssä tarkoitettujen rahoitusvälineiden arvonnousu, joka on realisoitumaton ja elinkeinoverolain mukaan verottamaton, ja joka on merkitty käyvän arvon rahastoon, muuttuu absorptiosulautumisessa vastaanottavan yhtiön osakepääomaksi tai SVOP -rahaston eräksi ja jakokelpoisiksi varoiksi osakeyhtiölain menettelyllisten ja aineellisten varojenjakosäännösten osoittamissa rajoissa ja jonka jakamiseen verohallituksen ohjeen

mukaan voidaan osakkeenomistajan verotuksessa soveltaa luovutusvoittoverotuksen sääntelyä.

Ottamalla huomioon viimeaikainen yhtiökäytäntö näyttää siltä, että erityisesti julkisesti noteeratut yhtiöt ovat alkaneet järjestellä tasettaan siten, että osingon jakamisen lisäksi on jaettu SVOP -rahastoa. On kuitenkin todettava, että näin jaettujen varojen alkuperäinen lähde on yleensä ollut vuoden 1978 osakeyhtiölain mukainen ylikurssirahasto, johon on merkitty osakkeen nimellisarvon ylittävä määrä osakkeen merkintämaksusta ja näin kysymyksessä on ollut yhtiöön osakkeen merkintämaksun muodossa sijoitetun pääoman jakamisesta eli vero-oikeuden termein: palautettu sijoitettua pääomaa.

Mutta, kuten edellä on todettu, yritysjärjestelyjen seurauksena SVOP -rahastoon sekä muutoinkin siirryttäessä soveltamaan kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja vapaaseen omaan on mahdollista siirtää verottamattomia ja realisoitumattomia arvonnousuja osakkeen merkintämaksun muodossa ja näin syntyy mahdollisuus, että näitä varoja voidaan jakaa SVOP -rahaston jakamisena siten, että verotus tapahtuu varoja saavan verotuksessa luovutusvoittoja koskevan sääntelyn perusteella.

Yritysjärjestelyä koskeva esimerkki ja osin myös tässä artikkelissa muutoin esitetty osoittaa, että nykyinen SVOP -rahastoa koskeva *järjestelmä on monimutkainen* ja siinä on vero-oikeudellisesti aukkoja, jotka käytännössä mahdollistavat verotuksessa tiettyjen yritysjärjestelyn seurauksena realisoitumattomien ja verottamattomien arvostuserien jakamisen luovutusvoittoa koskevan verosääntelyn piirissä eli vero-oikeudellisesti oman pääoman palautuksena. Sääntelyaukkojen paikkaaminen johtaa tilkkutäkin syntymiseen ja uusiin ennakoimattomiin tulkinatilanteisiin. Näyttää siis siltä, että osakeyhtiön varojenjakamisen verotuksessa on syytä vakavasti pohtia osakeyhtiön omaan pääomaan sisältyvien varojen jakamisen verotuksen yksinkertaistamista – tässä yksi malli voisi olla lähentää osakeyhtiö- ja vero-oikeutta, hyödyntää maailmalla testattuja muita malleja tai pidättäytyä nykyisessä rakenteessa, mutta tukkia kohtuuttomat aukot.